

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Fakulta životního prostředí

Katedra biotechnických úprav krajiny

**Vídeňské historické parky a jejich vazba na krajinu-
historie a současnost**

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Ing. arch Ivan Vorel, CSc

Vypracovala: Bc. Dana Vinopalová

2014

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra biotechnických úprav krajiny

Fakulta životního prostředí

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Vinopalová Dana

Krajinné a pozemkové úpravy

Název práce

Viedeňské historické parky a jejich vazba na krajinu- historie a současnost

Anglický název

Vienna's historic parks and their relationship to the landscape - history and the present

Cíle práce

Význam historických parků a zahrad ve vývoji urbanistické struktury Vídně vyjadřuje významné momenty utváření městské a příměstské krajiny současného velkoměsta středoevropského prostoru. Cílem práce je popsat historické zahrady a parky, které se nejvýznamněji uplatňovaly v jednotlivých historických etapách - zejména období baroka a 19. stol. a vyjádřit jejich význam v proměnách historické struktury města a jejich význam v současné struktuře moderního velkoměsta. Součástí práce bude i úvaha o postupném pohlcování parků, ležících za hranicemi historického města novodobou urbanistickou strukturou a vazba na parky v blízkém okolí města.

Metodika

1. Upřesnění cílů práce na základě shromáždění dostupných podkladů (dokumenty, mapy, plány)
2. Rešerše z literatury, věnující se historickým zahradám a parkům Vídně a Rakouska, rešerše plánovacích materiálů Vídně - zejména Der Stadtentwicklungsplan, Grüngürtel der Stadt Wien a Schutzgebiet Wald und Wiesengürtel
3. Terénní průzkumy vybraných parků a vyhodnocení jejich návaznosti na urbanistickou strukturu města a na městskou a příměstskou krajinu
4. Diskuse a závěry: Vyhodnocení dochovanosti a funkčnosti historických zahrad a parků a jejich fragmentů, jejich funkčních, provozních a kompozičních vazeb. Identifikace konfliktů se současným využitím území a s trendy dalšího vývoje. Zobecnění poznatků a jejich využitelnost při tvorbě městské krajiny.

Harmonogram zpracování

červenec 2013 podrobná osnova práce

červenec - září 2013 sběr literatury mapových podkladů

srpen - listopad 2013 - terénní průzkumy ve vegetačním období a mimo vegetační období

listopad 2013 - leden 2014 - vyhodnocení rešerše a průzkumů

únor 2014 - dílčí závěry

březen - duben 2014 konečné závěry, kompletace

Česká zemědělská univerzita v Praze * Kamýčká 129, 165 21 Praha 6 - Suchbát

Rozsah textové části

60 - 80 NS

Klíčová slova

Historický vývoj Vídně, vídeňské historické zahrady a parky, urbanistická struktura, městská krajina, příměstská krajina

Doporučené zdroje informací

Berger Eva: Historische Gärten Österreichs, Böhlau Verlag, 2004

Frohmann Erwin, Doblhammer Rupert: Schönbrunn. Eine vertiefende Begegnung mit dem Schlossgarten

Gothein Marie Luise: Geschichte der Gartenkunst, Jena 1926, Reprint München 2010

Hajós Beatrix: Die Schönbrunner Schlosgärten. Eine topografische Kulturgeschichte, Böhlau Verlag, 1995

Hajós Géza (red.): Historische Gärten in Österreich: vergessene Gesamtkunstwerke

Vedoucí práce

Vorel Ivan, doc. Ing. arch, CSc.

Elektronicky schváleno dne 22.1.2014

prof. Ing. Petr Sklenička, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 22.1.2014

prof. Ing. Petr Sklenička, CSc.

Děkan fakulty

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením Doc. Ing. arch. Ivana Vorla, CSc., a že jsem uvedla všechny literární prameny, ze kterých jsem čerpala.

V Praze dne 22. 4. 2014

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala všem, kteří se třeba i malou měrou podíleli na sepsání této práce. Především bych velmi ráda poděkovala Doc. Ing. arch. Ivanu Vorlovi CSc. za vedení této diplomové práce, odborné připomínky a rady.

Dále bych ráda poděkovala Ing. Petře Ribic za velkou pomoc při shánění doporučené i ostatní literatury.

Můj největší dík patří především mé rodině, která se mnou měla trpělivost a pevné nervy. Děkuji jim za podporu po celou dobu mého studia.

Abstrakt

Tato diplomová práce pojednává o významných momentech vývoje Vídně a její městské a příměstské krajiny. Popisuje historické zahrady a parky zejména z 19. století. Vyjadřuje jejich význam v proměnách historického města a vztahy s novodobou urbanistickou strukturou. Dále je ukázán vývoj a současné ohrožení Grüngürtlu Wald und Wiesengürtel. Součástí práce je úvaha o postupném pohlcování parků městskou zástavbou a vazba na parky v blízkém okolí města.

Cíle práce budou prezentovány shromážděnou literaturou, terénním průzkumem a mapovými podklady.

Klíčová slova: Historický vývoj Vídně, vídeňské historické parky a zahrady, urbanistická struktura, městská krajina, příměstská krajina

Abstract

This thesis shows the important moments in the development of Vienna and its urban and suburban landscapes. It describes the historical gardens and parks especially from the 19th century. Indicates their importance in the transformation of the historic town and relations with modern urban infrastructure. Further development and the current threat of Grüngürtlu Wald und Wiesengürtel is shown. Part of the work is a reflection of the gradual absorption of parks, urban development and attachment to the parks in the vicinity of the city.

Aims of the study will be presented by the assembled literature, field survey and map data.

Key words: Historical development of Vienna, Vienna's historic parks and gardens, urban structure, urban landscape, suburban landscape

OBSAH

1. Úvod.....	9
2. Cíle práce	10
3. Metodika	10
4. Literární rešerše.....	11
4.1. Vývoj Vídně.....	11
4.1.1. Geomorfologie Vídně	20
4.1.2. Topografie Vídně	21
4.2. Grüngürtel	22
4.2.1. Les Vídeňanů	22
4.2.2. Vídeň roste	23
4.2.3. Zachránce Vídeňského lesa.....	24
4.2.4. Kahlenberg a Leopoldsberg	25
4.2.5. Otakrinský les.....	25
4.2.6. Lainzerský divoký zvěřinec	26
4.2.7. Vídeňský kopec (podle Kratochwilla)	26
4.2.8. Laaský les.....	27
4.2.9. Bisamberg	28
4.2.10. Dunajský ostrov	29
4.2.11. Zeleninová zahrada Vídně.....	30
4.2.12. Lobau	30
4.3. Ringstrasse	31
4.4. Ideologie parků.....	39
4.5. Burggarten.....	41
4.6. Volksgarten	48
4.7. Prátr	54
4.8. Belvedere.....	63
4.9. Schönbrunn	77
4.9.1. Příjezdové cesty k zámku.....	77
4.9.2. Geometrická zahrada.....	79
4.9.4. Vývojové fáze	81
Lovecký park a Katterburg.....	81
Trehetova zahrada	82
Rokoko z Lothrinska	84
Římský císařský mythos	86
4.9.5. Schönbrunnský kopec a Glorietta	87
4.9.6. Schönbrunnské lesy.....	89
4.9.7. Schönbrunn a republika.....	92

4.9.8. Současnost a budoucnost	94
4.10. Schloss Hof	98
5. Závěr	104
6. Zdroje	107
6.1. Literární zdroje.....	107
6.2. Internetové zdroje.....	109
6.3. Obrázky.....	109
6.4. Přílohy.....	109

1. Úvod

Vídeňské historické parky jsou svědectvím uplynulých epoch. Jsou kulturními ukazateli našich předků. Již velmi brzo měli obyvatelé měst potřebu tvořit místa, která by byla vhodná k odpočinku, kde by mohli opustit stísněné ulice města a šed' budov. Místa, kde mohli korzovat, prezentovat se a společensky stříávat. Proto se začala zprvu na okrajích měst, později i ve městech, vyhrazovat místa pro zeleň. Aby odpovídala požadavkům obyvatel, musela být udržována v reprezentativním stavu. Vznikly parky a zahrady. Z počátku byly často spojeny s různými významnými typy budov, jako jsou zámky nebo veřejné budovy. Zelené plochy jsou obyvatelům velmi blízká dodnes. Přes různá úskalí některých epoch je štěstí, že se mnoho historických parků a zahrad zachovalo pro dnešní generace, mnohokrát i v původním stavu.

Diplomová práce popisuje významné momenty vývoje Vídně a její městské a příměstské krajiny.

V první části je zachycen vývoj města Vídně od nejmenší osady Keltů až po pulzující metropoli 21. století. Zachycuje několik etap rozšiřování města, budování významných staveb i stěžejních zelených ploch parků a zahrad. Vedle vývoje celého města představuje práce mimo jiné i vznik Grüngürtlu a jeho ohrožení v minulosti, ale i v současnosti.

V druhé části práce je doložen vývoj nejvýznamnějších barokních parků Vídně i blízkého okolí, jejich vrcholná i kritická období a jejich postavení ve společnosti.

V závěru je obsaženo shrnutí významu historických parků a zahrad ve vývoji urbanistické struktury Vídně a je vyhodnocena dochovanost a funkčnost historických parků a zahrad a jejich fragmentů, provozních a kompozičních vazeb. Jsou nastíněny konflikty se současným využitím území a trendy dalšího vývoje.

Změny vývoje, současný stav města a zmíněných barokních parků jsou prezentovány jak výsledky ze studia literárních zdrojů, tak především fotodokumentací a mapovými podklady daných objektů.

2. Cíle práce

Cílem práce je popsat historické zahrady a parky, které se nejvýznamněji uplatňovaly v jednotlivých historických etapách, zejména v období baroka a 19. století, a vyjádřit jejich význam v proměnách historické struktury města a jejich význam v současné struktuře moderního velkoměsta. Součástí práce je úvaha o postupném pohlcování parků, ležících za hranicemi historického města novodobou urbanistickou strukturou, a vazba na parky v blízkém okolí města. Cíle práce budou upřesněny na základě shromážděných dostupných podkladů (mapy, plány a dokumenty). Dále pak budou prováděny rešerše z literatury, věnující se historickým zahradám a parkům Vídně a Rakouska, rešerše plánovacích materiálů Vídně, kterými jsou Der Stadtentwicklungsplan, Grüngürtel der Stadt Wien a Schutzgebiet Wald und Wiesengürtel. Terénní průzkumy vybraných parků vyhodnotí jejich návaznost na urbanistickou strukturu města a na městskou a příměstskou krajinu.

3. Metodika

Na základě rešerší ze shromážděných dostupných podkladů, věnujících se historickým zahradám a parkům Vídně a Rakouska bude vyjádřen vývoj a stav v jednotlivých historických etapách. Dále bude probíhat rešerše plánovacích materiálů Vídně, a to především Der Stadtentwicklungsplan, Grüngürtel der Stadt Wien a Schutzgebiet Wald und Wiesengürtel.

Na závěr bude terénními průzkumy vyhodnocena dochovanost a funkčnost vybraných parků a zahrad, jejich postavení v městské a příměstské krajině a identifikace konfliktů se současným využitím území a s trendy dalšího vývoje.

4. Literární rešerše

Literární rešerše v této práci se zabývá vývojem města Vídeň od středověku po současnost, vývojem Wald und Wiesengürtlu a jeho ohrožení a historií a vývojem vybraných barokních parků a jejich vazby na urbanistickou strukturu.

4.1. Vývoj Vídně

Vídeň je historicky vyrostlé město, které je poznamenané třemi hlavními periodami: středověkem, barokem a zakladatelskou dobou. Pohlížíme-li na Vídeň jako na celek, projevuje se růst Vídně podstatně odlišněji a komplexněji (WEHDORN 2011).

Kolektiv autorů v čele s Augustem Sarnitzem vypracoval dílo, které popisuje vývoj města Vídeň od jeho počátků. Uvádějí, že Vídeň je více jak 2000 let stará. Za tento věk vděčí své strategické poloze, přičemž stavební historie Vídně, až do druhé okupace Turky v roce 1683, je vždy jen historie 1. městského obvodu. Vídeň leží na křižovatkách různých oblastí a kultur, proto byla hraniční pevností, o kterou se až do konce 17. století stále bojovalo. Stavebně dokumentovatelná historie začala teprve kolem roku 100 našeho letopočtu, kdy byl římský legionářský tábor Vindobona použit jako část opevnění proti nájezdům barbarů ze severu. Po konci západořímské říše kolem roku 500 dobili oblast Hunové, Avaři a Slavové. V 10. století byla Vídeň částí rozšiřující se maďarské říše. Krátce poté, po zahnání Maďarů, se stala jihovýchodní předsunutou hlídkou německé Říše. S novou hranicí byl založen francký rod, a když bylo jejich sídlo 1137 přesunuto z Klosteneuburg do Vídně, stala se Vídeň rezidencí. Skoro 600 let byla hraničním a rezidenčním městem. Místo římského legionářského tábora, jehož obrisy a hlavní ulice jsou jasně patrné ještě dnes v základech vnitřního města, bylo výborně zvolené. Na náhorní plošině, která byla ze tří stran chráněna vodními toky, na severu Dunajem, na východě Vídeňskou řekou a na západě Ottakringským potokem. Na jihu míjela tábor římská dálková cesta, dnešní Herrengasse. Když v roce 1137 převzali Babenbergové vládu nad městem, byla část obce římského tábora již znovu osídlena. Vídeň již měla také tři kostely uvnitř hradeb: na severním okraji nejstarší a hlavní z

kostelů Kostel Sv. Ruprechta, který je jako jediný ještě dnes dochován ve své původní formě, na jižním okraji Kostel Sv. Petra a na západě Kostel Sv. Marie. Babenbergové si postavili svůj hrad blízko městské zástavby v západní půlce římského tábora. Všichni ostatní přistěhovalci museli zůstat venku, což pro město znamenalo především příliv cizích obchodníků, kteří se usadili u dnešní Bäckerstrasse. Mimo hradby ležel i klášter Schottenkloster založený roku 1155 duchovní hlavou města, biskupem von Passau, který nechal postavit románský Kostel Sv. Stefana na místě, kde dnes stojí gotický dóm jako znak Vídně. Toto vyloučení z rezidenčního města uvnitř císařských hradeb nevydrželo dlouho. Když byl anglický král Richard Lví srdce při jeho návratu z třetí křížové války zajat v blízkosti Vídně, nechali si Babenbergové jeho propuštění královsky zaplatit, takže mohli kolem roku 1200 postavit nové městské hradby, které těleso města obepínaly až do jejich konečného zbourání v roce 1857 (viz příloha č.1). V době stavby hradeb bylo uvnitř nového hradního kruhu ještě mnoho volných ploch, které se ale rychle zaplňovala novými kostely a kláštery, většinou stavěnými na okraji města. Město rostlo ze svého středu a vyplnilo nejdříve plochu bývalého římského tábora a po stržení římských hradeb se město rozšiřovalo dál. Toto postupné rozrůstání nejspíše velmi přispělo k tomu, že cestní síť vnitřního města zůstává orientovaná dle cestní sítě římské doby. O vyšším věku části města uvnitř císařských hradeb svědčí mnohem těsnější cestní síť než v rozšířené oblasti. Po vymření Babenbergů v roce 1246 získal město Přemysl Otakar II. Mezi lety 1251 a 1276 byla Vídeň součástí Moravské říše Přemyslovců. Habsburgové, kteří převzali vládu nad městem v roce 1282, se jako legitimní vládcí zasadili za prostorovou plynulost města. Tím získalo světové i duševní mocenské centrum své stálé místo. Habsburgové nesídlili ve Vídni trvale, ale ani nepřímému vlivu se město neubránílo. Až nakonec císař Ferdinand I. roku 1533 přemístil definitivně rezidenci rakouské větve Habsburgů do Vídně. Krátce předtím město zdárně odvrátilo první Tureckou okupaci roku 1529, při které byla zcela zničena vznikající předměstí. Ferdinand I. poté založil ve Vídni politickou, administrativní a infrastrukturní základnu pro dobývání Maďarska a vybudování východní středoevropské říše. Nejprve bylo město nově opevněno. Nové hradby byly postaveny hned vedle Babenbergských hradeb, před nimi byl založen široký vodní příkop, na který navazovala přes 100 metrů široká neobhospodařovaná půda, takzvaný Glacis, která umožňovala obráncům volné palební

pole. Tím byla pevnost Vídeň zcela odříznutá od předměstí (viz příloha č.2). Zrovna když byla Vídeň ve svém středověkém obvodu pevně stanovena, začalo se její obyvatelstvo enormně rozrůstat. S přeložením rezidence do Vídně přišli i příslušníci dvora, dvorní šlechta, úředníci a dvorní řemeslníci. Využití všech rezervních stavebních ploch i stavění domů do pater nestačilo. Tak byla roku 1566 zavedena povinnost pronajímat svá obydlí dvorní šlechtě, dvornímu personálu a úředníkům. Krátká vláda Maximiliána I. nepřinesla městu žádné velké změny, které by stály za povšimnutí. Avšak v okolí města mu vděčíme za nejvýznamnější struktury prostoru. Mimo jiné změnil Prátr v císařský lovecký revír, kde po 200 let platil absolutní stavební zákaz a v roce 1566 nechal postavit „Zelený dům“ na konci Hlavní aleje, kterou vybudoval jeho otec. Maximilián I. také odkoupil pozemky, na kterých později vznikl zámek Schönbrunn, ale jeho brzká smrt ukončila pokus o modernizaci. Jeho syn a následovník Rudolf II. se uchýlil do komnat v Praze. Druhá okupace Turky v roce 1683, v jejímž průběhu byla opět zcela zničena předměstí, podstatně změnila strategickou polohu Vídně. Následné vyhnání Turků z Maďarska udělalo z Habsburské monarchie konečně velmoc, osvobodilo Vídeň z její hraniční polohy, přesunulo jí do středu nového státu a umožnilo trvalý růst města vně dále ponechaných hradeb. Rozvinul se obchod a cestní síť pro obchod a dopravu, zvětšovala se výroba a exportní produkce (viz příloha č.4 a 5). Zvláštním uživatelem této nové konstelace byla šlechta, v čele s vojevůdcem princem Eugenem von Savoyen, která velmi zbohatla na vyhnání Turků. Město a předměstí zachvátila stavební rozmach. K nejdůležitějším změnám struktury došlo především na předměstích, která již v roce 1704 dostala ochranné opevnění proti potulujícím se skupinám, tzv. Liniový val (viz příloha č.3). Po několika zničení nešlo na předměstích o přestavbu zbylých staveb, ale o rozšíření města, o přeměnu krajiny z obhospodařovaných ploch na stavební plochy. V brzké době musely vinice na jih od Vídně ustoupit zahradním palácům prince Eugena, knížat Schwarzenbergských a hraběte Černína. Žádná z pozdějších císařských budov nepřesáhla symbolickou pozici Schönbrunnu. Schönbrunn platil jako výzva francouzskému Versailles, poté co Rakousko zároveň s Turky porazilo s nimi spojené Francouze. S rozšířením a rozdělením státních úkolů vzrostla potřeba místa pro veřejné budovy. Ve vnitřním městě nemohla být zdaleka pokryta. S výjimkou Dunajských niv jsou prostorové tvary Vídně

kruhovitě, předurčené vodní sítě z Vídeňského lesa a hradbami. Dochované budovy kolem hradeb, především kláštery a kostely, jsou dnes používány k jiným účelům, stále však tvoří prstenec kolem města. Další Gürtel se začal tvořit na začátku 18. století druhými hradbami. Také ten tvoří veřejné budovy a úřady. Zato na předměstích nalezneme takové budovy jen velmi zřídka. Začínající industriální období vyžadovalo novou infrastrukturu. Počátek železnice neminul ani Vídeň. Kromě tras vedoucích do města, vznikla ještě jedna, která spojovala všechny nádraží ve Vídni. Vedle tangenciálně městem. Další změna proběhla opět ve způsobu stavění domů. K již existujícím funkčním budovám jako jsou kostely, školy a radnice, přibýly továrny, čistě obytné budovy, nádraží, sklady, muzea a různé druhy správcovských budov, například banky. V té době nebyla funkční homogenizace zaměřená jen na jednotlivé budovy, ale na celé městské čtvrti. Již v této době se dalo rozpoznat tvarování City, industriálních čtvrtí a čistě obytných čtvrtí (viz příloha č.6 a 7). Občanská revoluce v roce 1848 nakonec sesadila feudální systém. Vídeň měla v krátké době dohnat své vývojové zaostání, sama na to ale neměla síly. Proto byli povoláni angličtí a němečtí manažeři a inženýři, bankéři a architekti a stavební dělníci z Itálie. Spolu s židovskými a řeckými velkoobchodníky, dolnorakouskými a česko-moravskými textilními výrobci a liberálně zaměstnanými úředníky, vysokoškolskými profesory, právníky a žurnalisty vznikala nová vrstva liberálního obyvatelstva, která našla domov v okolí Ringstrasse. Vedle potřebných kvalifikovaných pracovních sil z vyspělejších částí Evropy sem po odstranění feudálních vazeb přišly i velké počty nekvalifikovaných přistěhovalců z Čech, Moravy a Galicie, aby zde našli práci. Díky přívalu nových obyvatel se musela zlepšit kanalizace centrální části města a muselo být zavedeno první vodovodní potrubí. Domy pro nově přistěhovalé byly stavěny na okrajích města. Zde se o výstavbu nových budov již nestaralo město, ale soukromé osoby a firmy. Jejich kontrolou byly záukolovány nově vzniklé obce. Tyto byly pověřeny sestavováním nových regulačních plánů a plánů cestní sítě. Dřívější stavební struktury, například josefínsko-klasicistní nebo kobercovitá z feudální doby, byly odstraněny. Nyní byly bloky budov vcelku stejné, parky a zelené plochy vznikaly na místech, kde bylo několik obytných bloků vynecháno a jejich údržbu mělo na starosti město. Topografie Vídně a přes 1000 let vznikající tvar města nepřipouštěly jinou představu vývoje než růst v koncentrických kruzích. Již v roce 1857

byl dán návrh, aby byla Vídeň obehána pěti hlavními prstencovými ulicemi. V zásadě se návrh uskutečňoval, ale zároveň se narazilo na vážnou strukturální překážku vývoje. Především kvůli chronickému nedostatku financí Rakouska bylo nemožné v již zastavěných oblastech dělat zásadní strukturální změny. Velké infrastrukturní projekty se mohly tedy uskutečnit pouze na nezastavěných plochách. Bylo tedy jasné, že daný úmysl se mohl realizovat jen v oblasti Liniového valu, nikoli v hustě obydlených částech města (viz příloha č.9). Kolem poloviny 19. století byl Liniový val, stejně tak jako opevnění vnitřního města, vojensky zastaralý. Na Glacisu, širokém pruhu půdy se zákazem zastavění, byla roku 1860 založena 80 metrů široká takzvaná Gürtelstrasse (viz příloha č.8), zatímco Liniový val zůstal kde byl, jelikož byl stále užitečný jako kontrolovatelná městská a daňová hranice vůči předměstím. S vrcholem vývoje a přílivem nových obyvatel přišel nápad na městskou rychlodráhu. Během chvilky se objevilo na toto téma přes 20 projektů tuto rychlodráhu. Realizovaný nebyl žádný z nich, neboť po krachu na burze nebylo možné financování takového projektu. Od počátku někteří projektanti plánovali dráhu na volné plochy, které byly k dispozici, na břehu Vídeňské řeky a Dunajského kanálu až k Liniovému valu. Když se pak ve spojitosti se slučováním předměstí měl vyřešit velkým projektem infrastrukturní problém Vídně, financovaný státem, byla městská dráha postavena právě podle těchto nejlevnějších variant. Tím byla dále utvrzena kruhově - prstencová struktura. Od roku 1890 do první světové války zažila Vídeň ještě jeden velký vývojový posun, ovšem opět s cizí pomocí, když se město stalo nejvýznamnějším zahraničním stanovištěm německého elektroprůmyslu. Významnými nebyla jen nově vzniklá pracovní místa, ale hlavně společenská modernita. Techničtí zaměstnanci a odborní pracovníci měli dříve nepoznanou úroveň kvalifikace a i ženy se poprvé v hojnějším počtu objevovaly na průmyslových pracovištích. Rostoucí vrstva zaměstnanců zvýšila konzumní úroveň a podporovala nové formy organizace obchodu, jaké představoval například takzvaný obchodní dům. I vytváření City se urychlilo a neomezovalo se jen na bourání a výstavbu jednotlivých budov, ale zahrnovalo v okolí Sv. Stefana celé stavební bloky. Naproti hlavnímu portálu Dómu Sv. Stefana vznikly dva nové obchodní domy, další dále v Kärntnerstrasse, ale největší obchodní domy nevznikaly v centru, nýbrž na Mariahilferstrasse, hlavní nákupní třídě dodnes. Kolem roku 1910 Vídeň sice vývojově

zaostávala za západními metropolemi, ale byla zdaleka nejmodernějším městem monarchie. Plánování infrastruktury bylo nastaveno na čtyřmilionovou metropoli, bezprostředně se blížila výstavba sítě metra a vznikl růstový model pro velkoměsto bez hranic (viz příloha č.12 a 13). Po první světové válce se kromě politických změn udály i změny strukturální. Bylo rozhodnuto město rozšiřovat do výšky, začaly se stavět bloky vysokých budov. Toto umožňovalo využití nejen stávajícího systému infrastruktury, ale i mezer mezi budovami a spojování bloků budov s dalšími. „Nové město“ rostlo ve struktuře starého, v jeho mezerách i na jeho okrajích. Pro obyvatele vznikaly nové kolektivní místa setkání díky koupalištím, prádelnám, školám, zeleným plochám, obchodům, sportovištím a hřištím, zdravotním a vzdělávacím zařízením. V meziválečném období byla městská vývojová činnost omezena na investice do technické infrastruktury, která napomáhala vytvoření pracovních míst, na stavbu několika rodinných azylových domů a přístřešků pro bezdomovce a na podporu rodinných domů na okraji města (viz příloha č.14). Během druhé světové války bylo zničeno na 80 000 budov. Jako památka na válku zůstalo ve Vídni 6 monstrózních nezničitelných věží pro protiletadlová děla. Po druhé světové válce nebylo možno pokračovat v meziválečném modelu města. Celosvětově se ve vyspělých průmyslových městech prosazoval „fordistický“ model, který spočíval v masové produkci. Představoval funkcionalistický model města, který ho pro novou širokou střední vrstvu obyvatel rozděloval do různých funkčních oblastí. I v jiných oblastech nahradila velká forma jednotlivé budovy. Namísto továren vznikaly průmyslové oblasti, místo obchodních domů nákupní centra, místo hřišť velká sportoviště. Aby se ušetřily náklady, vznikaly tyto velké jednotky mimo zastavěná území, na okrajích města. Jejich propojení a spojení s centrem vyžadovalo výstavbu široké dopravní infrastruktury, přičemž výstavba silnic měla přednost. Postupně vznikala síť městských dálnic, která částečně zahrnovala stávající silnice jako například Gürtel. Hlavním provazcem byla jihovýchodní tangenta, jejíž jméno přesně popisuje její funkci a polohu kudy vede. Dále získala Vídeň, již v roce 1914 připravenou, síť metra. Metro sloužilo hustě obydleným částem města a v první řadě městskému centru (SARNITZ 1995).

Během válečného období byla zahradnická péče parků kvůli nedostatku pracovních sil obtížná. Objekty ve velké míře divočely. Rostliny, které se snadněji

vypořádaly s místními poměry, vytlačily zahradní druhy, které byly odkázané na péči. Z trávníků se staly neupravené louky, kterými se proplétaly vyšlapané cestičky. Následky bombardování neminuly ani stav dřevinných porostů, velká část jich byla zničena nebo spálena. Zařízení z kovu bylo z parků a zahrad odmontováno již v posledních válečných letech a odvezeno do továren na zbraně. Vodní potrubí, kanalizační síť, mosty a jezírka byly bombardováním zničeny, dřevo z parkových laviček bylo použito na topení. V té době velmi rozšířený vandalismus byl patrný ve všech parcích a dokončil dílo zkázy. Z 517 městských zahrad bylo během války zničeno 307 o rozloze přibližně 3 milionů metrů čtverečních. Ještě než bomby a střely vyvinuly svůj devastující účinek, bylo mnoho veřejných zahrad a parků zohaveno bunkry, zákopy, hasícími nádržemi, vojenskými tábory a věžemi na protiletadlová děla. V prvních letech po válce šlo především o zpřístupnění zdevastovaných parků, promenád a zahrady, bez velkého důrazu na estetiku nebo vyšší funkce. Kromě chybějících financí, dopravních prostředků a stavebního materiálu byla dalším problémem chybějící pracovní síla, které bylo v poválečném období o polovinu méně. Znovu dosazený ředitel městských zahrad Kratochwill musel shromáždit všechny dostupné síly, aby mohl čelit nadcházejícím problémům. Proto byly v letech 1945 až 1946 dočasně opraveny jen ty zahrady, které neutrpěly tolik škod, aby mohly být opět co nejdříve využívány obyvateli. Tyto práce zahrnovaly především opravu cest, odstranění bombových trychtýřů, zákopů a podobně. Stále ještě zůstávaly dochovány památky z minulosti, například hasící nádrže nebo několik věží na protiletadlová děla. Překvapující je, že do roku 1947 bylo znovu obnoveno 65 zahradních objektů a do roku 1949 byly dokonce vytvořeny dva zcela nové parky. Po dosažení vyšší životní úrovně, kdy již nebylo prioritou pouze získávání potravin, bylo mnoho parků vybaveno novými funkčními prvky. Hasící nádrže byly zasypany a na jejich místě vyrostly hřiště na míčové hry oplocené pletivem. Stále více byly vysazovány keřovité rostliny a ve významnějších parcích i kvetoucí rostliny. Funkcionalita prostého vybavení- hřiště a pískoviště, několik laviček, byla prioritou příměstských parků.

Vídeňské lesy utrpěly v posledních válečných dnech silné škody bombardováním, výkopy zákrytů a požáry. Kvůli chybějícímu topnému dřevu docházelo také často k nedovolenému kácení lesů. Ale i v této těžké době patřily lesy k

vyhledávaným výletním cílům a odpočinkovým oblastem. Také ve vídeňském Prátru, kde bylo vinou bombardování a průběhem bojů vymýceno kolem 2000 stromů, kde byly škody obzvláště velké, se plochy znovu zpřístupnily a osázely. Po osvobození Vídně mohly již 17. května 1945 opět fungovat demokratické organizace magistrátu tak, jak dříve fungovaly do února 1934. V roce 1948 byl povolán Karl-Heinrich Brunner, který viděl mnohé věci odlišným způsobem než místní obyvatelé. Musel tak přihlížet, jak jeho plány na „zasítování“ města zelení ustupují ve spěchu stavěným domům, které byly v tu chvíli potřebnější. V roce 1948 vzniká alespoň studie „Die Entwicklung des SWW“ (Schutzgebiet Wald und Wiesen) (KRATOCHWILL 1999).

Kratochwill dále uvádí, že v letech konsolidace 1955 až 1968 byly plochy hřišť rušeny ve prospěch parkovišť. Hledal se způsob, jak poskytnout dětem dostatečný prostor pro vybíjení sil. Tak byly naplánovány nové parky především na předměstích, které měly vyhovovat novým požadavkům. Parky zažily přeměnu z čistě odpočinkového využití na mnohostranné využití. Došlo k vybavení parků zábavnými prvky. Byly instalovány barevné houpačky, krychlové prolézačky. Na hřištích se začala uplatňovat uniformita, která zůstala zachována po celé Evropě. Normované prolézačky pro normované dětské hry. V průběhu částečného a nového předělávání parků bylo mnoho kašen polepováno keramickými mozaikami. Začaly se používat nové materiály. Vídeň byla a je ve stavbě bytů mnohem rychlejší než při stavbě parků. Vídeňští městští zahradníci byli ale i přes to velmi aktivní a hlavně díky nim vzniklo mnoho nových parků.

V letech 1968 až 1985 musel vývoj, který započal v posledních desetiletích, samozřejmě pokračovat i nadále. S rychle pokračující motorizací a s ní spojeným úbytkem prostoru v oblasti silnic se výrazně zvýšily uživatelské požadavky na parky. Opatření na přestavby musely být znovu zintenzivněna a jejich počet byl znát na množství projektů a funkčním dělení. Skoro všechny v té době vznikající návrhy na přestavby či nové stavby parků vznikaly výhradně na magistrátu. Jako stavební materiál byl upřednostňován beton. Jak na povrchy cest, tak na pokrývání zdí, vždy byl použit stejný uniformní polotovar. Tento materiál se nepoužíval k utváření, ale především pro zajištění funkčnosti, jako byla například přístupnost, odolnost vůči zimě a podobně. V

roce 1970 bylo konečně povoleno užívat zelené plochy vídeňských parků. Do té doby na ně byl zákaz vstup (KRATOCHWILL 1999).

Stavba metra jako stěžejní veřejný dopravní prostředek nebyla jen z dopravního hlediska požehnáním pro vídeňské obyvatelstvo, nýbrž byla také zodpovědná za obnovení některých vídeňských parků v okolí stanic metra. Kvůli zčásti otevřenému způsobu stavby v okolí stanic byla velká část travnatých ploch v jejich okolí devastována a stávající parky velmi ovlivněny. Byly kladeny i nové požadavky na obnovené parky- vytvoření velkoplošných prostranství a dobré pěší dostupnosti. V letech 1979 a 1980 postoupil také vývoj kolem Pratesternu, kdy byly zelené plochy tohoto velkého dopravního ostrova Vídně nově uspořádány bez toho, aby následoval určitý prostorový koncept. V těchto letech probíhaly také první osazovací práce na Dunajském ostrovu a jeho uspořádání na odpočinkovou oblast.

Kratochwill (1999) také zmiňuje pojem „Podbudované parky“, za jejichž vznik, popřípadě obnovení, byla zodpovědná výstavba podzemních garáží. Ta se nejprve musela prosadit proti odporu Správy města a občanů. Vlastnostmi hodnocení byla především kvalita znovu obnoveného povrchu, její tvar a funkce. Paralelně k tomu musela být zajištěna opatření v oblasti dopravy, jako byla rekonstrukce okolních ulic a dalekosáhlé zatravnění.

Stejný vývoj města Vídně popisuje velmi stručně a zjednodušeně Manfred Wehdorn (2011). Zmiňuje, že kolem středověkého Nukleusu (dnešní vnitřní město Vídně) vznikaly předměstí a periférie, které jsou patrné ještě dnes ve struktuře města. V průběhu obléhání města Turky v roce 1529 byla většina předměstí vypálena, následně ale opět rychle vystavěna. Obě války s Turky v letech 1529 a 1683 s jejich ničením a vítězstvím nad Osmany utvářely předpoklady pro vznik barokní Vídně. Politická situace po roce 1683 utvářela vývoj města s jeho novými osami na předměstích a zde vzniklými zámky. Historické centrum města bylo obeháno opevněním, před kterým bylo po Prvním obléhání Turky vytvořeno nezastavitelné území, tzv. Glacis. Druhé, vnější opevnění kolem vídeňského vnitřního města, tzv. Liniový val, bylo zřízeno v roce 1704 (viz příloha č.15,16,17). Obce ležící mezi oběma opevněními byly postupně v roce 1860 spojeny. Z nich se vytvořily, spolu s městskou částí na ostrově mezi Dunajským kanálem a Dunajem, dnešní II. až IX. a XX. okres. Velká Gürtelstrasse, která byla

naplánována již v roce 1861, ale zřízena teprve v roce 1883, dnes vede v místech Liniového valu. Největší vývoj městské plochy následoval v letech 1890 až 1892 a také od roku 1904 spojováním velké části předměstí, tzn. bývalých obcí ležících mimo Liniový val. Třetí velký Gürtel kolem vídeňského vnitřního města nakonec tvoří Wald und Wiesen Gürtel, který od roku 1905 představuje chráněnou oblast se zákazem jakékoliv nové výstavby. Městská struktura bývalých předměstí a obcí je stále podstatně ovlivněna vedením staveb z doby budování města. Z přibližně 168 000 stavebních projektů, které ve Vídni jsou, patří přibližně 10 procent do doby mezi rokem 1859 a 1918. Stavební struktura je podstatně určována architekturou meziválečného období, především velkými sociálními stavbami „Červené Vídně“ z dvacátých a třicátých let 20. století. Jako každá živá, prosperující metropole Evropy je Vídeň nakonec utvářena i stavbami současnosti. Zabezpečení kvality staveb, které město Vídeň cíleně sledovalo, vedlo v posledních letech k realizaci řady staveb, které působivě vyřešily spojení nové a staré doby (viz příloha č.20 a 22) (KRATOCHWILL 1999).

4.1.1. Geomorfologie Vídně

Architektura vždy představuje reakci na polohové, popřípadě topografické vlastnosti města. Vídeň má různorodé uspořádání ploch. Velké oblasti leží v nížině, hlavní část je kopcovitá a užší oblast náleží středohoří. Nížinné části města byly vytvořeny Dunajem a navazují na jeho průběh. Nížina se rozprostírá nejen mezi hlavním tokem a Dunajským kanálem, ale až na sever. Tato nížina tvoří podklad pro celý Prátr (II. a XX. městský okres) a městské části jihozápadně od řeky (XIX. IX. I. III. a XI městské okresy). Výškové rozdíly nížiny nebyly nikdy výrazné a díky přibývajícím zástavbě došlo k jejímu dalšímu vyrovnání tím, že nejnižší části byly z hygienických důvodů zvednuty. Touto oblastí protékaly, nebo stále protékají malé říčky, jako například Vídeňská řeka. Některé, především okrajové, městské okresy spočívají na kopcovité části Vídně. Výškové rozdíly nejsou ale nikterak markantní, a některé oblasti byly poznamenány dřívějším využíváním, jako byla například těžba písku nebo jílu, což nám dnes dokládají již jen názvy některých ulic (například Jílová ulice). Z toho vyplývá, že městské jádro Vídně leží mimo dnešní řečiště Dunaje na mírně se zvedající terase na

jih, čímž vzniká i známý pohled na vídeňské vnitřní město z Horního Belvederu. Oproti tomu leží „domácí hory“ Kahlenberg a Leopoldsberg přece jen ve velké vzdálenosti (v porovnání s městy jako Budapešť nebo Praha) tak, že pohledu ze shora není ve Vídni přikládán tak velký význam jako třeba v právě zmíněných srovnatelných městech. (WEHDORN 2011)

4.1.2. Topografie Vídně

Vídeňská pánev leží na hranici dvou velkých geografických jednotek. Jako severo-východní cesta alpské oblasti leží mimo výběžek částečně nížinné, částečně mírně kopcovité krajiny západní Karpatské pánve. Tuto polohu využili již ve čtvrtém století před Kristem Keltové. Římané, kteří začali kolem roku 15 před Kristem tuto oblast okupovat a využívali již existující přírodní obranné možnosti. Dunaj s jeho rozvětvenými rameny tvořil přírodní pokračování Limu, povodí vtékající do tohoto proudu od západu (Alserbach a Vídeňská řeka), který tvořil díky jejich hlubokým korytům ideální možnosti obrany, kterými mohl být vojenský tábor dostatečně chráněn. I v následujících stoletích byla tato výhodná poloha využívána menšími skupinami pro stavění osad. Není náhodou, že se Vídeň, jako jedno z nejstarších a nejvýznamnějších velkoměst Evropy, vyvinula právě v oblasti Vídeňské pánve. Její geografická poloha se nachází na uzlu dvou velkých kontinentálních dopravních cest, a to západo-východní Dunajské cesty a staré cesty vedoucí ze středomořského jihu na severní pobřeží. Lehká dopravní dostupnost na všechny strany, především do moravské (a tím i severoněmecké a polské) oblasti, do alpských oblastí a do středomoří, se jen těžko nachází na jiném místě Dunaje. Tyto geografické vlastnosti vedly po přesídlování národů k tomu, že po dlouhém hledání Babenbergský vévoda prohlásil Vídeň centrálním bodem své říše. K tomu také přispělo, že tehdejší panovníci měli severně od Dunaje majetky a vídeňská oblast nebyla tak ohrožována silným proudem a záplavami jako jiné oblasti. Tyto oblasti představovaly také úrodnou půdu pro zásobování města. Po stanovení základní infrastruktury, která stavěla Vídeň do svého centra, politické a hospodářské stabilizaci regionu, se uplatnila výše jmenovaná daleko sahající spojení pro následující vývoj Vídně. Vodní cesta a s ní paralelní silnice umožňovaly vzkvétající obchod s jižním

Německem, jehož produkty se mohly pohodlně dostávat přes Vídeň až na Moravu, Slezsko a Polsko. Největší problémy způsobovala doprava na jih. Ale i zde byla poloha města výhodnější než na jiných místech, neboť přímo na jih od Vídně vedoucí Semeringové sedlo bylo snadněji překonatelné, než jiné severojižně probíhající alpské průsmyky. Tak byla Vídeň na konci středověku s 60 000 obyvateli centrálním bodem nejen tehdejší Ostmark, ale také celé střední Evropy. Překladištěm nejrůznějších produktů, prosperujícím místem pro provozování živnosti a vzdělávání. Růst umožňoval dostatek dostupného stavebního materiálu. V blízkém okolí byla ložiska pískovce i jílu a vápence. Dřevo produkoval Vídeňský les nebo se splavoval po Dunaji. Nejprve byl i dostatek kvalitní pitné vody, později pak pomáhaly vodní potrubí ze sousedství a od druhé poloviny 19. století byla voda přiváděna především z Alp (WEHDORN 2011)

4.2. Grüngürtel

Problematice Grüngürtlu se ve svém díle věnuje Traude Meier-Schomburg. Uvádí, že více než sto let existující Grüngürtel Vídně je hojně využíván k rekreaci obyvatel města, k procházkám a pěší turistice.

Giacomo Casanova prohlásil: „Vídeň se rovná obrovskému amfiteátru, který je obklopeno jemnými kopci úžasného lesa.“ Tuto chválu napsal v roce 1753, kdy obyvatelé a obyvatelky Vídně neměli o Vídeňském lese skoro ani potuchy. Neboť až do doby Biedermeieru byl les využíván jako lovecké území. Ale již ve 13. století je v latinských verších Vídeň oslavována jako známé město se zdravým vzduchem, příjemně položené na řece, hustě osídlené, přeplněné nejjemnějšími dámami, úrodnou zemí, mnoha vinicemi, s lesnatým okolím, kde stojí za to žít. Na tom se dodnes nic nezměnilo.

4.2.1. Les Vídeňanů

Vídeň měla svůj les již mnoho let. Jen Vídeňané ho nevyužívali. Měli-li původně strach vstoupit do hustého porostu, později tam již nesměli. Les byl totiž majetkem

šlechty a císařského dvora. Nebýt tohoto vyhlášení zákazu vstupu do lesa nebo jeho částí pro veřejnost, dnes by žádný les nebyl. Šlechta i císařský dvůr byli velkými milovníky lovu, stavy divoké zvěře musely být stále udržovány. Pokrokový vladaři jako Marie Terezie nebo Josef II. rozpoznali vysokou místní hodnotu rekreačního lesa. Části těchto loveckých území, například Prátr, byly věnovány městu. Ve druhé polovině 19. století nebyla ani Vídeň ušetřena industrializační vlně. Požadavky občanů po chráněných územích byly čím dál tím hlasitější. Počal boj proti prodeji lesa a za nutnou ochranu zelených ploch. Dnes je rozmanitost Vídeňské krajiny oceňována a také chráněna. Většina Vídeňského lesa je ve vlastnictví města Vídeň. To je velmi výhodné pro následující generace. Tím je tato jedinečná přírodní krajina ochráněna před stavebními spekulanty. Různorodá krajina obklopuje zastavěnou oblast Vídně, Vídeňský les, Bisamberg, nivy a mnoho dalšího (MEIER-SCHOMBURG 2006).

4.2.2. Vídeň roste

Keltové, první obyvatelé, kteří se usadili ve vídeňské oblasti, zde našli močálovité nížiny Dunaje. Aby se uchránili před hrozícím nebezpečným proudem, usídlili se na vyvýšenině. Vysoko nad proudem byli daleko od všeho nebezpečí a bylo jedno, zda od přírody nebo od lidí. Z výšky bylo možné dobře přehlížet terén. Z této malé keltské vesnice vznikl tábor Římanů. Obklopen zelenými lesy a nivami Dunaje. Ve středověku, když bylo město obeháno zdmi, byly obce okolo města ostrůvky v zeleni. Ale město rostlo stále dál. Předměstí se připojila k městu. Ze všech částí monarchie proudili do Vídně lidé, hledající zde práci. S obyvatelstvem rostla také zástavba. Opevnění, které onedlou chránilo město, bylo zbouráno a město začalo zeleň vytlačovat. Správa města poznala, že se zde musí plánovitě zakročit, aby se zabránilo neřízenému rozšiřování. Generální regulační plán měl řídit vývoj města. V roce 1890 město díky druhému městskému rozšiřování doslova vybuchlo. Byly vypracovány plány pro obytné stavby, ale také pro zelené plochy. Architekt Eugen Fassbender byl názoru, že dosavadní zelené plochy jako Prátr, Schönbrunn a Augarten nejsou dostačující. V roce 1898 navrhl, že se ve vzdálenosti pěti kilometrů od centra města vybuduje 700 metrů široký zelený pás. Tento plán nebyl nikdy uskutečněn, ale byl svým způsobem směrodatným. Fassbender bojoval za svůj zelený projekt. Jeho nápadů se chopili ředitel městského

stavebního úřadu Heinrich Goldemund a starosta Dr. Karl Lueger a v trochu pozměněném tvaru je převzali. A tak se zrodil Wald und Wiesen Gürtel. V roce 1905 vídeňská správa obcí rozhodla, že k ochraně zdraví obyvatelstva a k zachování krásy městského obrazu vytvoří třetí Gürtel (viz příloha č.10 a11). Vedle Ringu a Gürtlu měl město oběhnat zelený „opasek“. Především zachování a ochrana lesů na západě a severu Vídně byly kvůli své poloze městskou správou ceněné, neboť chránily město před západními větry. V jihozápadní části tvoří Lainzerský divoký zvěřinec a Schönbrunn velký zelený ostrov. Na jihu tvoří Laaský kopec, Vídeňský kopec a na jiho-východě Centrální hřbitov velký zelený porost. Na druhé straně Dunaje, tyto okresy byly k městu Vídeň přidruženy až v roce 1905, tvoří Lobau a později připojená část Bisambergu plochy Grüngürtlu. Základní plán nestanovoval jen velké plochy lesů a luk, ale mělo být také zabezpečeno, aby co nejvíce po městě rozestých míst bylo využito jako parkových ploch. Wald und Wiesengürtel se měl stát rekreační oblastí pro všechny společenské vrstvy. Neměla to být žádná okrasná zahrada s omezenou možností pohybu, což bylo pro rok 1905 velmi pokrokovou myšlenkou. Vytváření Grüngürtlu je dodnes nekončící snahou městské správy. Uzavření Zeleného prstence a zelené spojovací plochy mají i nadále protínat městský obraz volnými zelenými místy (MEIER-SCHOMBURG 2006).

4.2.3. Zachránce Vídeňského lesa

Pravděpodobně prvním ochráncem přírody na světě byl Josef Schöffel. V opojení budovatelské doby prodala vláda Vídeňský les, neboť potřebovala dřevo a stavební materiál na budovy. Josef Schöffel na sebe vzal riziko nemyslet pokrokově a počal v roce 1870 s pomocí tisku „Wiener Tagesblatt“ válku proti dřevorubeckému sdružení. Jeho řeči a články vedly po dvou letech k úspěchu. Prodej byl vzat zpět, Vídeňský les byl zachráněn. V obci Mödling, kde byl od roku 1873 do roku 1882 starostou, je na jeho počest památník, stejně tak na Purkerdorfské výšině, kde je po něm pojmenovaná rozhledna. Největší památku udělal sám sobě- Vídeňský les, „zelené plíce“ města Vídeň (MEIER-SCHOMBURG 2006).

4.2.4. Kahlenberg a Leopoldsberg

Až do konce 17. století se Kahlenberg díky hojnému počtu prasat který se tam vyskytoval, jmenoval Prasečí hora nebo Sviňská hora. Dnešní Leopoldsberg se tehdy jmenoval Kahlenberg. Změna jmen vedla k mnohým nedorozuměním, které si ale Vídeňané vysvětlovali tak, že Kahlenberg je těžká hora, která jim možná právě proto tak přirostla k srdci. Každopádně je z „domácích kopců“ Vídně nejvíce opěvován. V kostele Sv. Josefa na Kahlenbergu se nachází kopie Černé Madony z Čestochova. Tu s sebou vždy nosil král Johann III. Sobieski. Před bitvou o Vídeň pro ni nechal v Turky zničeném kostele vystavět oltář. Hrad Leopoldsberg, dříve sídlo Babenbergů, je dnes restaurací s terasou, ze které si můžeme vychutnávat krásný výhled na Vídeň a Dunaj. A naopak nezaměnitelná silueta obou kopců je symbolem Vídně. Legenda vypráví, že když se čerstvě ženatý markrabě Leopold III. procházel se svojí manželkou po ochozech jeho hradu, vítr jí odvál závoj. Po devíti letech našel markrabě při lovu tento cenný kousek neporušený zachycený v bezovém keři. Při tom se mu zjevila Matka Boží a přikázala mu na tomto místě postavit klášter. A tak vznikl klášter Klosterneuburg (MEIER-SCHOMBURG 2006).

4.2.5. Otakrinský les

V dřívějších dobách byly lesy kolem obcí využívány především jako zásobárny stavebního materiálu a dřeva na topení. Bralo se tolik, kolik bylo potřeba, takže se mohl les zotavit. V roce 1533 přešly všechny lesy do vlastnictví zemského knížete a využívání lesa pro obyvatelstvo bylo omezeno. Z lesa se nevyužívalo jen dřevo, les měl velký význam jako dodavatel vody. Albertinské vodovodní potrubí, jeden z nejstarších vodovodů, vedl vodu až k paláci Schönborn a převzal tak zásobování vídeňského vnitřního města. Vodovod měl svůj počátek z části v Otakrinském lese. V roce 1756 vedl dvorní vodovod z Liebhartova údolí až do studny na Novém trhu. Otakring býval zemědělskou obcí, obklopený vinicemi a lesem. Ale rostoucí město pole a vinice ho vytlačilo a dnes jsou tyto oblasti hustě zastavěným městským územím. Největší část lesa ale mohla být zachována a dnes má rozlohu 192 hektarů, což je 2,5% celkové rozlohy

Vídeňského lesa. Asi 50 hektarů lesa slouží k vědeckým účelům Výzkumného institutu pro divokou zvěř a ekologii. Porost lesa tvoří suché dubové lesy na jižním svahu a bukové lesy na západě a severu. V Otakringském lese se nachází také mnoho pozoruhodných a různorodých lučních společenstev, biotopů a luk, které jsou životním prostředím pro mnoho zvířat a rostlin. Oblasti pramenů a příkopy obsahují rozmanitou faunu a flóru. Lesní rezervace Moosgraben je malým pralesem, kde neprobíhá žádné obhospodařování. Přírodní vývoj ekosystému je zde žádaný (MEIER-SCHOMBURG 2006).

4.2.6. Lainzerský divoký zvěřinec

Lainzerský divoký zvěřinec patří k nejstarším přírodním parkům v Evropě. Je velký 2450 hektarů a zalesněná plocha má rozlohu 1935 hektarů. Z císařského loveckého území se vyvinula na městskou odpočinkovou oblast. První zmínka je z roku 1270. Od roku 1457 měla v této oblasti šlechta výhradní lovecké právo. Za otce Marie Terezie, Karla VI., patřila oblast již k největším císařským loveckým revírům a byla označována za „luxusní přírodní park Evropy“. Zlé jazyky té doby tvrdí, že rezidence císaře byla do Vídně přeložena jen kvůli vysokému stavu lovné zvěře v okolních lesích. Toto císařské lovecké území ohraničoval vysoký plot, který nechal císař Josef II. v roce 1787 vyměnit za kamennou zeď. Císař Franz Josef I. nechal v letech 1882 až 1886 postavit Vilu Hermés. Roku 1919 byla zahrada otevřena pro veřejnost, původní plocha byla zmenšena a připojena k obydlené oblasti. Roku 1937 byl Lainzerský divoký zvěřinec předán městu Vídeň. Do stavů zahrady patří divoká prasata, jeleni evropských, daňci, srnky a mufloni. Ale i ohrožené zvířecí druhy zde nacházejí svůj domov. Napočítáme zde 13 druhů netopýrů, 13 druhů obojživelníků, 94 druhů ptáků a 39 druhů kobytek (MEIER-SCHOMBURG 2006).

4.2.7. Vídeňský kopec

Podle Kratochwilla od doby Marie Terezie probíhaly na jižních svazích Vídeňského kopce těžby terciálních hlíněných usazenin a jejich zpracování na cihly. Cihelny existovaly až do poloviny minulého století a byly během obnovovací fáze po druhé světové válce plně v provozu. Díky těžbě suroviny vznikal odpad, který byl

rozprostřen po areálu a časem zarostl náletovými dřevinami. Vyvinula se cenná suchá stanoviště, dnes přírodní památky. Těžba zanechala dodnes znatelné stopy v krajině.

V roce 1975 následovalo prohlášení Vídeňského kopce za Chráněnou oblast Wald und Wiesen Gürtel. Proto bylo nutné tyto plochy vždy chránit před zastavěním a vytvořit z nich odpočinkové území. Tato velká zelená oblast je ještě s Laaským kopcem nejvýznamnější krajinnou odpočinkovou oblastí pro obyvatele na jihu Vídně.

Půvab Vídeňského kopce spočíval v možnosti prožívat rozdíly, prostorové uspořádání s výhledy blízkými i dalekými, kontrast vlhkých nížin a suchých exponovaných stanovišť. Malé modelace povrchu se uskutečnily kvůli zabezpečení vegetace některých stanovišť, k vybudování cest a míst k sezení, hracích ploch a luk. Určující byly pouze hlavní cesty, vývoji vedlejších cest a pěšin se nechal volný průběh. Exponovaná suchá stanoviště a cihelná jezírka se mezitím stala chráněnou přírodní památkou.

4.2.8. Laaský les

Oblast Laaského kopce, stejně tak jako Vídeňského kopce, poznamenaly především hliněné a jílové úložiště. Čeští paliči cihel pracovaly skoro nepřetržitě, aby z šedého materiálu vytvarovali a vypálili miliardy červených cihel, aby vyrobili dostatek materiálu, které rostoucí město Vídeň potřebovalo. Oblast dnešního Laaského lesa bývala po staletí jen mírně zalesněná. Z 16. století je zmínka o Laaském lese a Laaské pláni. Později v 17. a 18. století byly původní dubové lesy, až na několik zbytků, které jsou dnes chráněny jako přírodní památka, vykáceny. Vznikly zde cihelny, důkazem po cihlářských dolech jsou pozůstalá jezírka Pfeifenteich a Butterteich. Laaský les vznikl zalesňováním holého vrcholu Laaského kopce, kde od roku 1956 až do dnes Úřad pro lesnictví města Vídeň vysázel na ploše větší než 40 hektarů více než milion stromů a keřů. Jezírka na místech bývalých cihlářských dolů byla renaturalizována na ekologicky důležitá útočiště. Dnes tvoří životní prostředí pro mnoho, z části i ohrožených, zvířecích druhů. Bylo zjištěno například celkem 59 druhů ptáků. Dnes je Laaský kopec oblíbeným výletním místem, kde se nachází mnoho hostinců a často se zde koná mnoho kulturních událostí a setkávání (MEIER-SCHOMBURG 2006).

4.2.9. Bisamberg

Geologicky patří Bisamberg ještě k Alpám. V průběhu milionů let byl Dunajem od Alpského oblouku oddělen. Bisamberg je obklopen velkými štěrkovými plochami, které se zde usadily během doby ledové a byly pokryty spraší. Až do 18. století byl skoro celý Bisamberg zalesněný. V 60-tých letech minulého století byl vzácný krajinný prostor ohrožen plány na jeho zastavění, ale díky masivním protiopatřením krajů Vídeň a Dolní Rakousy mohl být Bisamberg zachován jako rekreační oblast (MEIER-SCHOMBURG 2006).

Dále byl v 60-tých letech vypracován krajinný rámcový plán, který zabezpečil funkci Bisambergu jako odpočinkové oblasti, zlepšil předpoklady volnočasového a klidného prostoru a zajistil jeho dlouhodobou ochranu. Toto obecné plánování bylo základem pro vyhlášení Bisambergu jako Chráněnou krajinnou oblast. V této souvislosti realizovala Vídeň dokonce odkoupení několika pozemků, které byly určeny jako stavební pozemky. Následně byl vypracován “Krajinný plán pro část Vídně Bisamberg” a Lesnický úřad byl pověřen jeho realizací. Tím pro Lesnický úřad vznikla nová pole působnosti- krajinné úpravy a péče o krajinu. Zemědělsky využívané plochy byly přetvářeny na odpočinkové oblasti. Pole se přeměnily na louky, byly stavěny jednoduché cesty, byly vysazovány solitérní stromy, stromořadí i celé aleje a keře, byla zřízena odpočívadla, dětská hřiště a naučná stezka (KRATOCHWILL 1999).

Na Bisambergu a jeho stráních nalezneme dubové lesy. Původně zalesněné velké části Bisambergu byly dříve využívány jako vinice. Díky pastevectví a kácení stromů vznikly dnešní travnaté stepi. Spolu s divoce nechanými pastvinami a vinicemi ležícími v úhoru utvářely krajinný obraz s jeho různorodým světem rostlin a zvířat. Nejvyšší vyvýšeninou je Elisabethhöhe. Z ní se nabízí výhled na Dunaj a Korneuburg. Herrenholz na úpatí Bisambergu je lesní ostrov a krajino tvorný prvek zvláštního významu pro přírodní a krajinou ochranu. Vyvinuly se zde vzácné travnaté a luční stepi, které jsou dnes chráněné jako oblasti Natury 2000. Místní podnebí velmi ovlivňuje rostlinou říši Bisambergu. Stepní travnatá krajina a zubožené louky se střídají s kulturní krajinou. Na Bisambergu dominuje vinařství na ploše 260 hektarů vinic, na nichž nechává letní horko

zrát výborné víno. Spraš z doby ledové utvářela zdejší zem a vytvořily se hluboké rokle. V těchto roklích se nacházejí staré i nové vinařské sklepy. Dlouhou dobu byly sklepy rozpadlé, ale v průběhu let se stará tradice opět obnovila. Rokle nejsou ale jen místem vinařských sklepů, ve strmých stěnách sprašových zdí žije i mnoho živočichů jako jsou divoké včely a mnoho druhů ptáků (MEIER-SCHOMBURG 2006).

4.2.10. Dunajský ostrov

Podle Kratochwilla se městské části severně od Dunaje vyvíjely poměrně špatně, i vývoj na pravém břehu mezi Handelskai a Engerthstrasse byl beze sporu nevyhovující. V nepravidelných intervalech vracející se záplavy Dunajem způsobovaly ve Vídni vždy velké škody. Povodně v červnu 1954, které způsobily katastrofální škody, daly impuls, aby se nově promyslela ochrana před záplavami Vídně. Hlavním cílem velkého projektu Záplavová ochrana Vídně bylo na jednu stranu zabránit dalším katastrofám (rozšířením průtokového profilu na 14 000 kubických metrů za sekundu), na druhou stranu nesměla být při malém množství vody snížena hladina natolik, aby nebyla možná lodní doprava. Těmto požadavkům vyhovoval návrh projektu, který předpokládal vybudování druhého 160 metrů širokého koryta řeky v záplavové oblasti. „odlehčovací proud“ začínal u Langenzersdorfu a ústil u Olejového přístavu opět do Dunaje. Jelikož je „Nová Dunaj“ zaplavována jen při povodních, může zbývající čas sloužit jako stojatá voda k jiným účelům. Město Vídeň favorizovalo tento návrh pro realizaci ochrany před povodněmi, neboť zde zlepšuje dlouhodobé poměry podzemní hladiny vody a tím i přírodní podmínky, zohledňuje také stavební situaci města a tím může být přispěno k jeho pozitivnímu vývoji. Druhou možností, která by byla určitě mnohem rychlejší a levnější, byla zvýšení stávajících přehrad, bez ohledu na očekávaný pokles hladiny podzemní vody. V únoru 1963 byl městskou komisí odsouhlasen první projekt, „Víceúčelový projekt - Dunajský ostrov“, protože i přes velké náklady a očekávanou dlouhou stavební dobu měl projekt dostatek výhod oproti projektu druhému.

Mezi Novým Dunajem a stávajícím korytem řeky se vytvořil ostrov z vyhloubené zeminy. Představuje jednadvacet kilometrů odpočinkové oblasti, rozdělené na parkovou krajinu, Copa Cagranu a na přírodě blízkou odpočinkovou oblast. Tím, že

obyvatelé začali více navštěvovat ostrov než Lobau, mohl se z ní vyvinout idylický přírodní park (MEIER-SCHOMBURG 2006).

4.2.11. Zeleninová zahrada Vídně

Severně od Dunaje leží krajina Moravské pole, která sahá až do města. Název Moravské pole je odvozen od oblasti, ve které leží. Vede od nejspodnějšího úseku řeky Moravy až po Dunaj. Jedná se o asi 900 kilometrů čtverečních velkou šterkovou rovinu, která je součástí Vídeňské pánve a na severu přechází ve zvlněnou pahorkatinu Weinviertelu v Dolním Rakousku. Je to převážně málo obydlená polní krajina, kde se lesy nacházejí pouze na okrajích této oblasti podél řek. Nekonečná pole tvoří zeleninovou zahradu Rakouska a největšího dodavatele zeleniny Vídně. Sedimenty dávných moří, které byly bohaté na vápno, vytvořily úrodnou zem. Je zde vysazováno mnoho zeleniny, převládají okurky, rajská jablka a saláty, dále se pěstují řepy, chřest a také obilí. Velké ovocné sady dodávají třešně a jablka do velkoměsta. Probíhá zde i podpora získávání zemního oleje. Výsadba řepky olejky začíná nahrazovat pumpy na zemní olej a větrné mlýny přinášejí energii do domů. Přesto zde nenacházíme jen zemědělskou kulturní krajinu Moravského pole. Nivy Dunaje jsou jižní hranicí okresu. Lobau, národní park ve velkoměstě, zprostředkovává mnohotvárný svět vodního lesa, který je životním prostředím bobrů, ledních ptáků a želv a rozmanitých stromů (MEIER-SCHOMBURG 2006).

4.2.12. Lobau

Jméno pochází ze starého německého slova „Lo“- hustý les. Během milionu let tvaroval a utvářel proud Dunaje tuto krajinu. Když se člověk usídlil na břehu toku, nebyl jen pramenem života, ale také hrozbou. Podnikaly se pokusy o jeho zkrocení. Voda se svedla do nových koryt a nivní krajina se změnila. Z vodního lesa se stala vlhká a suchá oblast. V roce 1745 darovala Marie Terezie Lobau „chudým Vídeňanům“ a lovecká oblast císařského domu se v průběhu let stala odpočinkovou oblastí obyvatelů Vídně. Město, řeku, pole a obce nově připojené k městu spojovala obrovská zelená krajina. V roce 1996 se stala Lobau národním parkem a byla renaturalizována opět na nivní

krajinu. Na některých místech byly proraženy ochranné valy, do vysychajících niv byla opět puštěna voda a vlhkomilné stromy a keře začaly opět vzkvétat. Na suchých místech rostly vzácné rostliny. Jen deset kilometrů vzdušnou čarou vzdálené od Dómu Sv. Stefana leží domov početných druhů orchidejí. Tyto vzácné druhy na jaře v nivách krásně vykvétají (MEIER-SCHOMBURG 2006).

V posledních letech 20. století (1985 - 1999) zajišťoval dle formulovaných úkolů Lesnický úřad vysazování lesů pro zajištění stavů v rámci zelených propojování. K tomu patřilo vysazování větrolamů a keřů. Vedle těchto opatření dále pokračují práce na Dunajském ostrově a Vídeňském kopci. O rozsahu zalesňovacích prací svědčí bilance výkonu. Na přibližné ploše 363 hektarů bylo vysázeno kolem 3,5 milionů dřevin. Na počátku 90-tých let směřoval vývoj města k dalšímu rozšiřování. Aby byl pokryt požadavek na obytné a komerční plochy, obětuje město zelené plochy na severním a jižním okraji města. I přes všechny protesty a opatření se zvyšuje ohrožení Grüngürtelu (KRATOCHWILL 1999).

4.3. Ringstrasse

Jako dílo dějin je Ringstrasse nejvýznamnější a největší soubor této epochy, která se do dějin Vídně zapsala jako éra Ringstrasse. Tvar podkovy dodává ulici její nezaměnitelný a jedinečný charakter. Městské jádro Vídně od 13. století již nerostlo. Tehdy Babenbergové s pomocí peněz, které utržili jako výkupné za zajatého anglického krále Richarda Lví srdce, rozšířili město až za Graben. V tomto strnulém stavu zůstalo město až do poloviny 19. století (DMYTRASZ 2008).

S dokončením Leopoldského městského opevnění roku 1237 dosáhlo město takové velikosti, která zůstane stejná po další staletí. Před branami města svázaného hradbami se již od středověku vyvíjí okruh předměstí. Aby mohlo být město plnohodnotně chráněno, bylo nezbytné utvořit prostor pro volné palebné pole mezi opevněními a předměstími. Takzvaný Glacis byl, podle rozvoje zbraní, stále rozšiřován, až jeho předepsaná šířka nakonec dosáhla 450 metrů (KALMÁR 1999).

V centru města dominoval Stephansdom a severozápadně od něho Hofburg. Od dómu vedla spleť uliček a náměstíček, to celé uzavřené mezi hradbami a navazujícím Glacis. Stavební rozmach v období baroka přinesl sice významné změny substance staveb, ale sotva rozhodující změny ve struktuře města. Prostoru pro bydlení bylo na konci 18. století málo, život uprostřed hradeb byl stísněný a nepříjemný především v létě. Proto si nechala šlechta své paláce postavit mimo město, aby měla z města kam utéct (MÜLLER 1984).

Nápad, že by se po vzoru jiných evropských měst vzdal status města jako pevnosti, odstranily se přebytečné hradby, zastavěl se Glacis a tímto způsobem spojilo město s předměstími, byl diskutován již v brzkém 18. století. Zdá se, že za doby Marie Terezie bylo o takovém sloučení města a předměstí vážně uvažováno, přípravou pro takový projekt byla přikázána kartografická vyměřování. Již v letech 1780 a 1781 vznikl první plán půdorysu města (KALMÁR 1999).

Na základě stále přetrvávajícího nebezpečí napadení Turky se Ferdinand I. rozhodl nahradit středověké opevnění hradbami po prvním obléhání roku 1529. Toto moderní obranné zařízení bylo dokončeno teprve v roce 1672. Celé město bylo nyní obklopeno trojúhelníkovými terasami pro děla. Toto opevnění bylo doplněno systémem příkopů a z vojenských důvodů nezastavěnými lučními plochami (Glacis), které umožňovaly volné palebné pole až do vzdálenosti dostřelu tehdejších zbraní. Od pozdního 18. století byly části Glacisu osázeny stromy a osvětleny olejovými lampami, čímž se staly oblíbeným místem obyvatelů Vídně, kde trávili volný čas. Poté, co Napoleon v roce 1809 odstřelem hradeb dokázal, že zastaralé opevnění nenabízí dostatečnou ochranu před moderními metodami boje. Proto bylo v oblasti Burg již v první polovině 19. století počato s malým rozšiřováním města (v místě dnešního Heldenplatzu) a se stavbou části Volksgarten. Od té doby neutuchala diskuze o spojení městského jádra s předměstími (DMYTRASZ 2008).

Z psychologického hlediska nebyla polorozbořená opevnění využita k otevření města, nýbrž znovu opravena. Zdi nebyly postaveny na stejném místě a obvod městských hradeb se poprvé od středověku zvětšil rozšířením města na jih. Pro tehdejší epochu bylo charakteristické, že rozšiřování nesloužilo k vybudování monumentálních

staveb ani obytných budov, nýbrž k založení obrovské zelené plochy. V době kolem roku 1800 se zahradní umění stalo velkou zálibou šlechty. Císař Franz, vyučený zahradník, nechal pro krásnější město na získaných pozemcích před Hofburg založit zahrady. Status města jako pevnosti byl roku 1817 zrušen, ale armáda požadovala, aby Vídeň zůstala „zavřeným městem“, definitivní stržení všech hradeb nebylo zamýšleno.

Rozhodujícím aspektem pro otevření města byly události revoluce v roce 1848. Město se nacházelo v rukách vzbouřených vídeňských občanů. Na konci října musela armáda pro císaře Ferdinanda I., získat rezidenční město v krvavých bojích zpět. Nastal šok, ukázalo se, že městské hradby byly proti vnitřnímu nepříteli bezcenné. Naopak, nepřítel jich ještě využil ve svůj prospěch. Prvním následkem října 1848 bylo vytvoření nového obranného konceptu, který předpokládal stavbu silných vojenských objektů jako ochranu před případnou opakující se revolucí. Na severovýchodním rohu města vznikla Franz-Josefská kasárna, která měla zabezpečit prostor mezi jednou z městských bran a nádražím. Druhý objekt ve tvaru mocné citadely měl vzniknout na jihu města a kontrolovat nejen město, ale hlavně jižní a východní nádraží (KALMÁR 1999).

Situace po revoluci roku 1848 se nezdála vhodná pro další malá řešení. Prání velkých rozhodujících reforem bylo nepřeslechnutelné. Průmyslovou revolucí posílněné obyvatelstvo chtělo konečně ukázat, co v něm je, chtělo reprezentovat. Vídeň měla jako metropole tak velké říše konečně obdržet odpovídající charakter a vyrovnat se neoblíbené Paříži, ne-li jí předčít. Optická i duševní bariéra mezi císařským dvorem a obyvatelstvem, měla konečně padnout, národní hrdost oslabená politickými nezdary měla být nádherou císařského města opět obnovena. Dále bylo potřeba vybudovat nová vládní, komunální, spolková a vzdělávací zařízení, aby byly viditelně uskutečněny těžce vybojované úspěchy krvavé revoluce. Dalšími důvody rozšiřování města bylo například vytvoření pracovních míst pro přistěhovalce, žijících v otřesných podmínkách. A i umění se čím dál častěji hlásilo o volné rozvíjení. Že byly nakonec hradby strženy, vděčíme především vojenským úmyslům.

Vedle politické revoluce roku 1848 se udála i revoluce umělců. Umělci se cítili od vkusu státních komisařů spoutáni a chtěly se těchto pout zbavit. Mezitím, co čeští velkostatkáři stavěli svá úžasná sídla odpovídající jejich autonomnímu postavení dle

anglických předloh v novém stylu, hlavní město bylo stále ještě spoutáno tradičním a konzervativním stavebním způsobem (MÜLLER 1984).

Kolem poloviny 19. století dostává vývoj novou dynamiku. V roce 1850 je spojen věnec předměstí a tím dán důležitý politicko-správní předpoklad pro rozšiřování města. V roce 1853 svolila armáda uvolnit pruh Glacisu k rozparcelování, pozemky byly vydraženy a soukromými staviteli zastavěny obytnými budovami. V roce 1857 byla dokončena Franz-Josefská kasárna a 20. prosince podnítil císař Franz Josef zbourání opevnění a spojení města s předměstími. Mimo jiné si císař přál silnici kolem města, která by obsahovala pěší i jezdecké cesty, na které by se střídaly budovy se zelenými plochami (KALMÁR 1999).

Na Vánoce roku 1857 zaslal císař Franz Josef I. ministru vnitra dopis, s nařízením založení Ringstrasse. Neoabsolutistická vláda císaře France Josefa I. se rovnala na počátku jeho vlády vojenské diktatuře. Proto převládají snahy militarizovat město. Zrovna v této době je dohodnut koncept Ringstrasse jako velmi široké (asi 57 metrů) ulice, která by v případě možné revoluce umožnila rychlé přemístění vojsk. První náznaky na rozšiřování města pocházely již z roku 1830 díky uvolnění okrajů Glacisu pro zástavbu. Zastavění 500 metrů širokého pruhu Glacisu nakonec ztroskotalo kvůli námitkám armády. V plánovací fázi bylo zamýšleno, že Ringstrasse bude přednostně využívána k nástupu vojsk a na jejím konci budou dvě kasárny (DMYTRASZ 2008).

Komise na rozšiřování města měla za úkol, prodávat pozemky co nejdráže, aby se z vybraných peněz mohly financovat veřejné stavby. Na rozšiřování města se podílely všichni, celá veřejnost se zasloužila o rozšiřování města. Mnoho architektů z ciziny se o tento vývoj zajímalo. Vznikalo mnoho plánů, jak by mělo vypadat nové město, každý z nich přidával své nápady a rady.

Na začátku převládala demolice. Částečně s radostí, částečně s žalem v očích sledovali obyvatelé pád hradeb a městských bran (MÜLLER 1984).

Po porážce z roku 1859 proti Francii se politický profil Rakouska změnil. Království Lombardie zaniklo a neoabsolutismus se nachýlil ke konci. Měšťanstvo se jalo příležitosti na aktivní politickou činnost. Zřízení parlamentu, radnice a univerzity bylo možné teprve tehdy, když se oblast mezi Hofburg a kasárnami přestala vojensky využívat. Ringstrasse se vyvíjela v přepychový bulvár, podél kterého vznikaly paláce

vlády, správy, vzdělávání a umění. Vedle oslabeného císařského paláce to byli především bankéři, politici a obchodníci, kteří využili možnosti, ukázat se na této reprezentativní ulici.

Díky druhému rozšiřování města, kdy se v letech 1890 až 1910 připojilo 44 předměstí, stoupl počet obyvatel hlavního města na dva miliony. Tím se stala Vídeň kolem roku 1900 šestým největším městem Evropy (DMYTRASZ 2008).

Podle vytvořených plánů měla být Ringstrasse nepravidelným šestiúhelníkem, přičemž by z rovných úseků byly výhledy na některé významné stavby na okraji Glacisu. Některé z těchto pohledových os nebyly později kvůli zástavbě již patrné, ale můžeme je ještě tušit. Ringstrasse byla doprovázena k ní paralelní „nákladní silnicí“ na bývalém vnějším okraji Glacisu. Pozoruhodným je velké množství nevyužitých ploch, které byly volné pro vojenské účely (KALMÁR 1999).

V březnu roku 1858 začala demolice opevnění a trvala až do roku 1874. Vznikl plán ponechat příkopy, překlenout je a v nich založit jednokolejku.

S výstavbou Ringstrasse se začalo v roce 1859. Většina pozemků patřila armádě, popřípadě byly odkoupeny od soukromníků. Budovy mohly mít jen čtyři patra, proto se mnohde vypomáhalo mezaninem (DMYTRASZ 2008).

V březnu roku 1858 se začalo s demoličními pracemi opevnění kolem Dunajského kanálu a již v květnu byla otevřena provizorně vydlážděná silnice podél břehu. Díky založení Ringstrasse bylo v roce 1850 připojení předměstí na městské jádro dokončeno. Vzhledem k nezastavěnému Gürtlu Glacisu se ve Vídni nabízela jedinečná možnost spojit historické dílo enormních rozměrů přímo s centrem. Teprve v listopadu 1862 proběhlo definitivní stanovení silničního profilu nové přepychové ulice. Ring, jak ulici obyvatelé pojmenovali, není kulatým objektem, jak by se podle tohoto názvu mohlo zdát, nýbrž je složen i z několika rovných úseků, které tvořily rovnou palební cestu vojskům. I enormní šířka ulice 65,65 metrů byla záměrem, doufalo se, že znemožní nebo alespoň ztíží stavby barikád při případném povstání. Bulvár tvoří sedmiúhelník, který je podél Dunaje uzavřen nábřežím. V jeho středu vedoucí hlavní silnice, která je od roku 1972 jednosměrkou, je lemována dvojitými alejemi s chodníky a cyklostezkami. Původně vedl chodník na straně z města a jezdecká cesta na druhé straně. Chodníky a místy vedlejší ulice zabezpečují různorodé využívání ulice. Tam, kde je

zastavěna jen jedna strana, jako třeba v oblasti Burggarten a Volksgarten, chybí vedlejší ulice. Místo toho je nahrazena třetím stromořadím (DMYTRASZ 2008).

Uzavření Ringu následovalo v roce 1870, 12 let od začátku stavby. V hudebním městě jako Vídeň není divu, že první monumentální stavbou byla nová dvorní opera. Pro financování staveb na Ringstrasse se používaly prostředky z fondu na rozšiřování města, které získávalo finance prodejem pozemků soukromníkům (KALMÁR 1999).

Několik čísel přiblíží neskutečné stavební dění na Ringstrasse. Na délce 4 kilometrů bylo během 30- ti let postaveno 800 obytných budov a veřejných velkostaveb. Patří k nim například Votivkirche, opera, uměleckohistorické a přírodohistorické muzeum, Burgtheater, radnice, univerzita a mnoho dalších. V roce 1865 byla Ringstrasse tak dalece vystavěná, že jí mohl císař s císařovnou 1. května u příležitosti jízdy Prátrm slavnostně otevřít (MÜLLER 1984).

Na Ringstrasse nalézáme tři podstatné fáze dějin. Romantismus volí podle způsobu eklecismu různé historické tvary a sestavuje je to smíšeného stylu. Budovy jsou stavěny bez podstavců. V této první fázi na začátku budovatelské doby vznikla na Kärntner Ringu Státní opera a obytné domy. Přísné dějiny upřednostňovaly pro stavbu budov styl, který má politický obsah. Tyto budovy spočívají, jako monumenty, na vysokých podstavcích, což podtrhuje jejich vznešenost, která má spojitost s funkcí stavby. Množství užitkových staveb, jako je radnice, parlament nebo univerzita jsou svědky této druhé fáze.

Žádnou ze staveb na Ringstrasse není možné jednoznačně přiřadit k určitému historickému uměleckému směru.

Na uspořádání nové ulice se podíleli architekti z celého světa. Měla dát rezidenčnímu městu Dunajské monarchie a nejrychleji rostoucímu městu Evropy charakter nové metropole. Habsburská monarchie byla druhým největším státem Evropy a na počátku 20. století čítala 50 milionů obyvatel. Snilo se o tom, předčít i francouzská města (DMYTRASZ 2008)

Díky dynamickému hospodářskému rozmachu zakladatelské doby, která přinesla novou vrstvu zámožných a reprezentativních obyvatel, pokračovalo velmi rychle uskutečnění ambiciózního projektu na 5400 metrů dlouhý přepychový bulvár, lemovaný neskromnými budovami. Život na Ringstrasse byl stejně významný jako sociální

vzestup. Ring se stal také domovem úspěšného židovského obyvatelstva, které se mělo v následujících generacích stát na přelomu století významným kulturním nosičem Vídně (KALMÁR 1999).

Slavnostní otevření Rinstrasse proběhlo 1. května 1865 při příležitosti tradiční císařovy jízdy Prátreu. Původně končila Ringstrasse u kasáren, které byly až do roku 1900 uzavřenou vojenskou zónou. V roce 1870 byl i zbytek bulváru otevřen pro dopravu. V průběhu rozšiřování města došlo k regulaci Dunajského kanálu a Vídeňské řeky a městem bylo zavedeno první vídeňské potrubí pramenité vody. Poprvé zásobovalo Vídeňany čerstvou pramenitou vodou z Alp. V roce 1860 byl ve Vídni zřízen další dopravní prostředek, který dodnes ovlivňuje vzhled města, tramvaj. V roce 1890 vznikla jak nadzemně, tak podzemně položená městská dráha, která je dnes integrována do sítě metra (DMYTRASZ 2008).

Dokončující stavební práce se ale k nevoli veřejnosti prodlužovaly, mnoho termínů dokončení bylo posunuto, především u velkých budov na Ringu. Konečného dostavení se Ringstrasse dočkala v osmdesátých letech. Několik staveb však trvalo až do přelomu století. Ringstrasse se stala jedním z největších městských stavebních výkonů Evropy a prvotřídní Gesamtkunstwerk. Při vši individualitě a přes některé změny byl vždy dodržován celkový městský stavební a architektonický koncept (MÜLLER 1984).

Zřízení parlamentního systému vedlo k vzestupu liberálů jako vedoucí politické síly na státní i místní úrovni. Viditelným znamením tohoto přebrání moci je vídeňská radnice. Ta měla stát původně jinde, ale liberálové ji chtěli mít na reprezentativnějším místě, nakonec císař povolil postavit jí na jejím dnešním místě. Tím se otevřela cesta pro další velkorysé stavební řešení. Parlament, Burgtheater a univerzita byly seskupeny kolem dominantního náměstí s radnicí. Mělo ale trvat ještě dalších 30 let, než byla armádou uvolněna poslední oblast. V roce 1900 následovalo stržení Franz-Josefské kasárny. Poslední monumentální stavbou monarchie na Ringstrasse bylo zřízené válečné ministerstvo v letech 1900 až 1913 (KALMÁR 1999).

Ve třech desetiletí vzniklý komplex Ringstrasse obsahoval kolem 850 objektů, z kterých se ale především díky Druhé světové válce nezachovala více jak čtvrtina. Některé fasády dnes vypadají jednodušeji, neboť po válce byly dekorativní prvky sejmuty. I přes to nenalezneme opakující se vzhledy fasád, čímž nepůsobí Ringstrasse

nikdy monotónně, nýbrž velmi živě. Stavby Ringstrasse citují na svých zevnějcích styly minulosti, uvnitř jsou ale vysoce moderní, jelikož odpovídaly posledním stavům techniky. Celý komplex Ringu představuje výkvět umění a uměleckého průmyslu, který tu předtím nikdy nebyl.

Upřednostněným stavební stylem byla neorenezance. Svědky této fáze byly především obytné domy na Kärtner Ringu.

Císař měl zálibu v baroku, které výrazně ovlivnilo zámeckou architekturu a patřil k upřednostňovaným stavebním způsobům absolutistické vlády. Od roku 1870 se začal neobarokní styl prosazovat na monumentálních stavbách Ringstrasse jako “státní styl”, který měl připomínat lepší časy dob vítězství a rozšiřování říše. Architektura se stává prostředkem hledání národní identity a doba baroka je retrospektivně největší dobou politického a kulturního vrcholného období Rakouska.

Na monumentálních stavbách nalézáme klasické pořadí sloupových forem, které známe z dob římské říše za vlády Cézara. Podle této architektonické teorie se řídilo mnoho umělců renezance.

Zahradní umění má ve Vídni dlouhou tradici. První šeříky, tulipány, hyacinty nebo kaštiny, preferované stromy Ringstrasse v císařské oblasti, byly ve střední Evropě poprvé vysazeny ve Vídni, která měly již od 16. století úzké vazby na Osmanskou říši a tím dostávala darem právě květiny k orientu. Z Vídně se tyto neznámé rostliny rozšiřovaly do západní Evropy. Prvními veřejnými zahradami byly od roku 1780 ty na Glacisu, což znamenalo, že ležely mimo město. Teprve v rámci urbanizace 19. století byly založeny parky i uvnitř města.

Volksgarten vznikl již v době Biedermeieru, poté co Napoleon I. nechal strhnout část hradeb. Parky, které nechal dvůr založit pro obyvatelstvo, byly koncipovány jako francouzské zahradní komplexy, neboť tyto odpovídaly na jedné straně reprezentativním potřebám, ale také umožňovaly lepší hlídání obyvatel a tím neohrožovaly jejich morálku. Z toho je patrné konzervativní postavení dvora.

Volksgarten, který byl rozšířen v barokním stylu, nebyl původně růžovou zahradou, ale do roku 1930 byl šeříkovou zahradou. Rájem růží, pro který je dnes tak známým, se stal až v 20. století.

Burggarten, který jako jediný park zůstal až do konce monarchie veřejnosti nepřístupný, protože byl soukromou zahradou císaře, dostal v letech 1863 až 1865 moderní podobu. Velké části byly předělány v idylickou anglickou krajinnou zahradu. Zahrady, které spadaly pod správu města, byly zakládány jako romantické propletené venkovské zahrady.

První vídeňský park, Stadtpark, vznikl na starém vodním Glacisu. Druhý velký městský krajinný park se rozprostírá před bočními křídly radnice. Uprostřed je přerušen velkým radničním náměstím, které umožňuje pohled na monumentální radnici. (Dmytrasz)

Jak již bylo řečeno, na Ringstrasse se míchají různé architektonické styly. Není jasně patrné, jaká budova je postavena v jakém stylu. Jediné co se odpoutává od architektonických tvarů je alej. Alej vede pohled do neobvyklých hloubek prostoru, bez toho aniž by ho přísně ohraničovala. Naopak, Ringstrasse vede podél staveb, splývá se zelení parků, Volksgarten, Burggarten, parku před radnicí nebo Stadtparkem. Tím sahá Ringstrasse s jejím živým růstem stromů, keřů a květin, hluboko do městského prostoru a ohraničuje město.

Ringstrasse je opravdu zeleným prostorem, což je i tajemstvím zvláštní homogenity jejího opticko-prostorového zjevení. Sice pochází většina zástavby z šedesátých a sedmdesátých let 19. století, ale její části byly čas od času různě obměňovány, ne vždy ve smyslu ohleduplného dialogu, což je naštěstí zastřeno poloprůhlednými zelenými kulisami stromů (KALMÁR 1999).

V roce 1973 se stala Ringstrasse chráněnou zónou a začalo se s rozsáhlými rekonstrukcemi.

4.4. Ideologie parků

Autengruber popisuje, že barokní zahrada 18. století nesloužila jako konkrétní střetnutí s přírodou, nýbrž představovala výrazovou formu absolutistické společnosti.

Tak sloužil celý Belvedere reprezentaci a uctívání prince Eugena, jak to uvádí Hajós ve svých „Romantických zahradách“.

Teprve osvícenství objevilo přírodu a krásu krajiny. Bojovalo proti umělému a tyranskému pořádku barokních zahrad a chápalo město a prostředí jako malebnou jednotku. Objevení krajiny bylo zároveň vzdáváním úcty městu. K základnímu konceptu nového anglického zahradního typu patřil například výhled na Vídeň. Odděleně od centra vznikaly v prostoru Vídeňského lesa krajinné parky s umělými grottami a altány. Anglický park platil jako svobodný světový návrh. Stavěl protiklad uměle stříženým barokním zahradám. Láska k všeobsahující přírodě, daleko od městského centra a osvobozená od absolutistické kontroly, charakterizuje tuto epochu. Současně k tomu byl zaznamenán na konci 18. století po celé Evropě nástup Egyptologie do zahrad, vyznačujícím se oblibou například obelisků a pyramid.

V 19. století byl park výrazem měšťanské městské kultury. Roku 1885 se v parcích dány objevují židle, které si mohli návštěvníci zapůjčit. V roce 1940 byly v zeleních poprvé instalovány odpadkové koše.

Po roce 1918 prožily zelené plochy změnu funkčnosti. Parky se staly místy, kde vedle dospělých dostali volný prostor ke hraní i děti a mladiství. Vznikaly objekty jako koupaliště, dětská hřiště, dětské školky, v obytných územích vznikaly nové parky. Zodpovědný za tuto parkovou politiku byl Jakob Plohowich, který poprvé zpracoval a představil koncept „sociální zeleně“.

Přes měnící se společenskou politiku se provedení nových parků dále řídilo dle vzorů měšťanské zahradní kultury.

Dnes by se daly zelené plochy zařadit dle následujících kritérií:

- parky pro rodiny
- studentské parky
- scénické parky
- historické parkové objekty
- větší parky a zelené plochy jako výletní cíle

Nejnovější vývoj v politice zelených ploch je mimochodem městská divočina. Nevyužívané městské plochy zůstávají přenechány přírodě. Také mezi jízdními proudy městského okruhu vznikají volnočasová zařízení a nová vnitroměstská zeleň.

4.5. Burggarten

Po všeobecném přijetí míru v roce 1815, kdy se Rakousko mohlo znovu volně nadechnout, se císař Franz I., rozhodl napravit nehezky obraz zkázy, který po sobě nechali Francouzi, opouštějící město roku 1809. Pojal to jako příležitost k nové strukturaci území před Hofburg (LOIDL-REISCH 1993).

Zároveň s veřejným Volksgarten byla v letech 1819 až 1823 založena soukromá zahrada císařského domu dle plánů stavebního ředitele Ludvíka von Remy. Na jihovýchodní straně je Hofburg se zahradou spojena podzemní chodbou. Prvního vytváření podoby parku se ujal Franz I. se svým dvorním zahradníkem Franzem Antionem. Nevycházeli z norem zahradního umění, ale drželi se přesně plánu, který zhotovil sám císař. Při výstavbě jim pomáhala dokonce armáda. Denně se císař přesvědčoval o pokračování prací. Celková plocha tehdy činila 40 360 metrů čtverečních. Dnes představuje velmi oblíbený a vyhledávaný ostrov zeleně v srdci Vídně. Je stále patrné, že tento park byl myšlen pouze jako reprezentační, v žádném případě přístupný pro veřejnost. Navzdory rozsáhlým travnatým plochám, působivé kaštanové aleji a velkému jezírku zprostředkovává tento park určitou intimnost. Od Ringstrasse se terén mírně svažuje až k Ohmannovu skleníku. Stezky jsou úzké, nepravidelné a méně přehledné jako třeba ve Volksgarten. Staré rozložené stromy nabízejí dostatek stínu k odpočinku. Zvlněné cestičky vedou návštěvníky k jezírku v centru parku. Přes koruny stromů je vidět monumentálně a průhledně působící klenutý skleník a mohutná impozantní Neue Burg. Terasa u skleníku, klenotu z doby Jugendstilu, který vytvořil architekt Friedrich Ohmann, je ohraničena od zahrady balustrádou. Přes ní se nabízí výhled na celou, níže položenou císařskou zahradu

rozprostírající se až k Ringu. Široké schody z terasy vedou přímo do zeleně parku (LOIDL-REISCH 1993).

Obrázek č.1: Neue Burg, Burggarten

Mang shodně uvádí, že Burggarten byl vybudován na hradní bastile v letech 1818 až 1823 císařem Franzem I. Stefanem jako soukromá zahrada císařské rodiny. Burggarten byl utvářen jako reprezentativní, zároveň intimní zahrada s alejemi, cestičkami na procházky, fontánou a bohatým osázením rostlinami. Roku 1819 sem byla dopravena jezdecká socha France I. Stefana. V létě byla zahrada ozdobena vysázenými květinami.

V letech 1818 až 1820, podle jiných zdrojů v letech 1822 popřípadě 1823 až 1826, byl vybudován skleník císařské zahrady, jedna z prvních sklo-kovových konstrukcí Vídně. Skleník byl velmi reprezentativní a hned vedle něho navazoval dům dvorního zahradníka (LOIDL-REISCH 1993).

V dvouleté stavební fázi postavený 128 metrů dlouhý skleník v klasicistním stylu dle návrhu Ludvíka von Remy se tyčí na bývalém městském příkopu, takže je jeho zadní zeď tvořena městskou hradbou. Jedná se o jednu z nejranějších sklo-kovových

konstrukcí ve Vídni. S Hofburg byl skleník spojen podzemní, takzvanou „Laternovou chodbou“, navrženou také Ludvíkem z Remy (MANG 2002).

Obrázek č.2: Schmetterlinghaus uvnitř skleníku

Zahrada tvoří skoro pravouhlí trojúhelník, jehož dvě strany lemují zemní valy. Na těchto valech byly vytvořeny terasy, na kterých byli vysázené také tři stromořadí. Uprostřed zahrady se nacházela kruhovitá vodní nádrž. Cesty dělily park ve dvě trojúhelníkové a dvě čtyřúhelníkové oblasti. Části blízko skleníku byly osázeny pravidelnými stromořadími připomínajícími sad, zatímco trojúhelníkové části byly vedeny v krajinném duchu s nepravidelnými cestičkami, loukami a divokými květinami. Tato část se od té formální oddělovala alejí. Středem krajinné části byla jezdecká socha Franze I. K obstarání potřebných rostlin potřeboval císař Franz I. velké sumy ze své osobní pokladny. Kládł důraz na získávání nových rostlin a pověřil svého dvorního zahradníka Franze Antoina, aby se spojil s významnými domácími i zahraničními pěstiteli (LOIDL-REISCH 1993).

Obrázek č.3: Burggarten

V prvních letech vlády císaře Franze Josefa I. získala soukromá zahrada tvar, ve kterém se dochovala dodnes. Byla přeměněna do krajinného stylu. Odpovídající epoše, byla zahrada vybavena dendrologicky zajímavými soliterními dřevinami. Kdy přesně byly tyto přestavby dokončeny, není z dochovaných materiálů jasné, neboť z té doby se zachovalo více plánů s rozdílnými vyobrazeními. Velmi pravděpodobně se při tom z části jedná o neuskutečněné plány a návrhy. S odstraněním ještě existujících zemních valů v roce 1863 se císařská zahrada začala opět měnit. Plocha parku drženého v krajinném duchu se téměř zdvojnásobila. Nově získaný terén byl zvednut na úroveň Ringstrasse a spadá ke skleníku. Kruhový bazének byl předělán na přírodní jezírko. Díky nově vzniklým proporcím se stalo středem celého areálu. Směrem k Ringstrasse byl založen oválný záhon s geometrickými útvary. Zlatá mříž tvoří hranici k Ringstrasse a husté křoví podél plotu dodnes udržuje intimní atmosféru této bývalé soukromé zahrady (LOIDL-REISCH 1993).

Obrázek č.4: Jezírko v císařské zahradě Burggarten

Ve druhé polovině 19. století byl Burggarten několikrát změněn. Zahrada byla přeměněna do krajinného rázu roku 1847 za císaře Ferdinanda I. a poté ještě jednou za císaře Franze Josefa. Poupraveny byly úrovně terénu, krajina byla modelována a nově uspořádána. V letech 1858 až 1863 byla zahrada rozšiřována, ale během stavby Neue Burg od roku 1881 do 1913 musela být zase zmenšena. Na straně Neue Burg vedoucí do zahrady vznikla terasa s balustrádami a schodištěm do zahrady, ve které vzniklo nové jezírko. Architekt Friedrich Ohmann, který byl v letech 1899 až 1907 stavebním vedoucím Neue Burg, navrhl novou zimní zahradu na místo starého skleníku, která byla postavena mezi lety 1901 a 1906. Tento skleník dnes, nazývaný Palmový dům, byl postaven jako sklo-kovová kamenná konstrukce a uvnitř byl vyzdoben sochami od Josefa Myslbecka (MANG 2002).

Obrázek č.5: Terasa se schodištěm do zahrady

Ve srovnání s dobou vzniku se zahrada v roce 1882 podstatně zmenšila stavbou nového křídla Hofburgu. Ztráta ploch díky stavbě se zmenšila asi o to, kolik se získalo odstraněním zemních valů. V roce 1900 se zamýšlelo vyrovnání terénu celé plochy parku, čemuž naštěstí zabránil architekt L. Baumann, který poukázal na možné ohrožení již vzrostlých stromů. Místo toho musel v roce 1901 uvolnit místo skleníku Ludwiga z Remy novému skleníku. Na tomto samém místě vybudoval vrchní stavební rada Friedrich Ohmann v necelé desetileté stavební fázi i dnes stále obdivovaný skleník, sklokovovou konstrukci s prvky Jugendstilu. Plocha tohoto skleníku včetně spojovací chodby, která zajišťovala komunikaci s novým Hofburgem, činila více než 2500 metrů čtverečních. Kovová konstrukce je dvojitě zasklená a dělena do čtyř oddílů. S koncem monarchie v roce 1918 se Burggarten stal postupně přístupným pro veřejnost (LOIDL-REISCH 1993).

Po roce 1918 přešel Burggarten do vlastnictví republiky a je od té doby veřejně přístupný. Krajinné uspořádání, jezírko uprostřed zahrady, modelované travnaté plochy, botanicky různorodé a zajímavé rostliny, kavárna v Palmovém domě a Motýlí dům, obojí otevřené v roce 1996, nabízejí mnoho příležitostí užívat si tuto zahradu, která je i dnes reprezentativní, ale při tom stále intimního charakteru. Dřevinná skladba zahrady z 19. století byla doplněna novými dřevinami a keři. Travnaté plochy a břeh jezírka jsou hojně využívány obyvateli Vídně a turisty k odpočinku (MANG 2002).

Jako místo několika důležitých památníků je dnes Burggarten vyhledáván především turisty. Nalezneme zde památník Mozarta od Viktora Tilgnera a Carla Königa, památník císaře Franze Josefa stojícího v uniformě, který je odlitý z bronzu dle originálu z roku 1904 od Johannese Blenka, a olověná skulptura Herkula se lvem dnes oživuje jezírko. Po ukončení stavebních prací na podzemním úložišti Národní knihovny v oblasti Neue Burg, které měly dlouhodobé působení i na Burggarten a zapříčinili potřebu rekonstrukce některých výtvorů, čeká nyní Ohmannův skleník na nutnou generální sanaci (LOIDL-REISCH 1993).

Srhnutí dějin Burggarten uvádí Peter Autengruber ve svém díle „Parks und Gärten in Wien“ následovně: do roku 1919 dvorní a císařská zahrada zvaná Burggarten pochází z napoleonské doby. Místo Francouzi zničené hradby se tvoří Burggarten, Volksgarten a nová vnější hradní brána. Burggarten byl založen jako anglický krajinný park a byl až do konce monarchie vyhrazen členům císařského domu. Je spojený podzemní chodbou s Hofburgem. V roce 1863 byla zahrada zvětšena do dnešního rozsahu až k Burgringu. V tomto nádherném parku u Ringu nápadně vynikne udržovaná promenáda za Burg, která vede k nejhezčímu secesnímu skleníku ve Vídni. Stavba vzniklá na místě bývalého skleníku dnes obsahuje oblíbený Motýlí dům a restauraci s krásným výhledem do parku.

Obrázek č.6: Půdorys Burggarten

4.6. Volksgarten

Úprava městského opevnění byla příležitostí pro založení Volksgarten, vnějšího hradního náměstí, a císařské zahrady (později nazývaného Burggarten). Jejich vzhled zadával císař Franz I.. Celkové plánování všech tří zařízení bylo v rukách Ludwiga von Remy, ale jen u Volksgarten se podílel také na zahradních úpravách. Od počátku byl Volksgarten věnován veřejnému publiku a tím se v celé Evropě řadí mezi první parky určené pro veřejnost (LOIDL-REISCH 1993).

Architekt Remy měl udělat i tento veřejný park reprezentativní, ale ještě důležitějším aspektem byla přehlednost parku. Proto zvolil pro uspořádání parku princip přísně geometrického uspořádání, přestože tento způsob byl v tehdejší době vrcholu anglického a naturalistického tvoření krajiny zcela opačný. Proto vypadá Volksgarten v

porovnáním se současně vznikajícím Burggarten jako nesourodé dvojče. K nejdůležitějším elementům čistě klasicistního, ve všech částech přehledného a výborně souměrného parku tehdy patřil chrám Theseuse, půlkruhové „hvězdicové“ náměstíčko s fontánou uprostřed, dále Cortská kavárna, elegantní místo setkávání provozované kavárníkem Cortym, a sbíhající se trojúhelníkový špic(špička), který přechází v „Rajskou zahradu“, která ležela přímo na opevnění a sousedila přímo s Volksgarten a z které se nabízel malebný pohled na blízké okolí Vídně, na předměstí i na Volksgarten samotný(LOIDL-REISCH1993).

Obrázek č.7: Pohled Volksgartnem na přírodovědecké muzeum

Jelikož se muselo při stavbě Theseusova chrámu jít hodně do hloubky, vznikly pod ním podzemní prostory, které byly využívány k vystavování antických vykopávek. Přístup k těmto katakombám byl zřízen v letech 1820 až 1821. Chrám byl osázen na tu dobu novou rostlinou, jehlanovými topoly, ve čtyřech pravidelných řadách, které určitým způsobem ohraničovaly chrámovou oblast (LOIDL-REISCH 1993).

V letech 1857 až 1884 vznikla plocha mezi Ringstrasse a Volksgarten a to díky rozšiřování města a posouvání opevnění. Tím byl získán terén, ale zároveň se přišlo o možnost procházek po hradbách. V této době zmizela také u Vídeňanů velmi oblíbená „Rajská zahrada“, která bývala na hradbách Löwel (dnes na tomto místě stojí Burgtheater) a představovala doplnění k Volksgarten, především pak nabízela půvabný pohled na níže položený park. Pro nový parterový park na Ringu vypracoval dvorní zahradník Antoine více velmi rozdílných návrhů. Nakonec nebyl proměněn žádný anglický krajinářský plán, ale byl uskutečněn přísně formální návrh, jehož podoba se výrazně dochovala dodnes. Rozšíření parku podél Ringstrasse bylo příležitostí pro některé další změny ve Volksgarten. Bylo odstraněno mnoho staromódních prvků klasicismu. Například místo jehlanových topolů bylo vysázeno mnoho kaštanů, javorů, stejně tak jako lip, a okolí Theseusova chrámu bylo nově strukturováno (LOIDL-REISCH1993)

Obrázek č.8: Volksgarten

Po dlouhé diskuzi o postavení nové řady domů v ulici Löwel bylo od tohoto záměru upuštěno a v roce 1884 došlo k dalšímu rozšíření Volksgarten, a to podél této ulice. Uspořádáním tohoto asi 25 metrů širokého pruhu terénu se ujal opět dvorní

zahradník Antoine. Těžká ztráta pro Volksgarten přišla v roce 1890, když otevřelo svou bránu umělecko-historické museum na Ringstrasse. Do té doby zdobil známý Theseus z Canovy vstup do Theseusova chrámu a další exponáty, především ve sklepě chrámu, představovaly pro Vídeňany museum starých věků. Tím ztratil chrám svoji nejdůležitější funkci a význam a uvažovalo se dokonce o jeho stržení (LOIDL-REISCH 1993).

Obrázek č.9: Pohled z Volksgartnu na radnici a Burgtheater

Další příležitostí pro vývoj Volksgarten byla smrt císařovny Elisabeth v roce 1898. Císař se rozhodl zřídit památníku pro císařovnu ve Volksgarten, v nově připojenému úseku u ulice Löwel. V roce 1903 byla vypsána soutěž na projekt památníku, ze které vzešel návrh Hanse Bitterlicha. Druhé fáze soutěže se zúčastnil i architekt Friedrich Ohmann. Předložil prostorově intenzivně propracovaný návrh zahradně-architektonického pojetí památníku. Proto je Friedrich Ohmann považován za vlastního tvůrce Elisabetina pomníku, zatímco socha od Bitterlicha představuje jen část celkové koncepce. Po návrhu architekta Friedricha Ohmanna se dvorní zahradní správce Josef Veselý roku 1905 ujal přestavby části Volksgarten podél ulice Löwel (LOIDL-REISCH 1993).

Obrázek č.10: Volksgarten

Po několika malých zásazích jako například postavení bronzové sochy mladistvého atleta od Josefa Müllera nazývanou „vítěz“ nebo také „Památník mladistvých“ před chrám Theseuse v roce 1922, se změny ve Volksgarten po vystavění Elisabethina pomníku týkaly v první řadě gastronomických zařízení v parku. Tak byl v roce 1924 osmiúhelníkový zásobník na vodu přestavěn na mlékárnu. Oproti tomu velmi závažné byly změny, které se děly kolem Cortské kavárny, budovy od Petra von Nobiles, která již od počátku zdobila Volksgarten. Během Druhé světové války stavba hodně utrpěla. Po roce 1947 se začalo s promyšlenými opravami. Profesor Oswald Haerdtl předložil návrh, který jasně ukazuje, že nebyla zamýšlena jen prostá oprava. V roce 1948 bylo nově stanoveno a oploceno okolí Cortské kavárny. Ploty ale negativně ovlivnily hvězdicovou symetrii náměstí, jehož prostorové působení je od té doby zničené. I okolí kavárny bylo přetvořeno do obrazu doby (bazénky s mozaikami, zvlněné cesty a lehký mobiliář v pastelových barvách) (LOIDL-REISCH 1993).

Obrázek č.11: Chrám Theseuse s mladistvím atletem

Dodnes zůstalo mnoho původního z toho, co bylo v padesátých letech vybudováno.

Park je velmi udržovaný a má velmi mnoho možností k sezení, a to hlavně ve formě zelených zahradních laviček uspořádaných do špalírů. Nádherné růže velmi vzácných druhů jsou jednou z největších okras parku. Dále park zdobí několik kašen, již zmíněná Cortská kavárna, která byla v roce 1956 nově opravena, a chrám Theseuse. Dnes se v něm pořádají menší prezentace a výstavy. Před chrámem stojí socha Mladistvého atleta, na jejíž podestě je nápis „Síle a kráse naší mládeže“. Kaštanová alej podél Ringstrasse obdivuhodně redukuje hluk z ulice a do parku doléhá již jen velmi tlumený ruch. V severní části Volksgarten stojí památník Marie Terezie a v jižní části se nachází impozantní sedící socha básníka Franze Grillparzera v nadživotní velikosti. Dnes park spadá pod Správu spolkových zahrad. (AUTENGRUBER 2008)

Obrázek č.12: Volksgarten

4.7. Prátr

Vídeňský Prátr je park ve Vídeňském okrese Leopoldstadt. Název pochází z latinského „Pratum“, což znamená louku.

Poprvé byl Prátr zmíněn v roce 1162, kdy císař Friedrich věnoval oblast jistému Konrádovi. Slovo Pratter je používáno od roku 1403. Původně se tak říkalo malému ostrovu na Dunaji severně od Freudenau, ale časem název zahrnoval i okolní nivy. Oblast často měnila majitele, bývala majetkem různých klášterů, duchovních řádů a obcí, dokud v roce 1560 císař Maxmilián II nenařídil nákup všech těchto pozemků a nezřídil zde lovecký revír Habsburků (lovy se konaly v Prátru do roku 1920) .

Dne 7.dubna 1766 byl Josefem II otevřen Prátr pro všeobecné používání. Také schválil zřízení kaváren a hostinců, což bylo základem pro vznik Wurstelprater (zábnví park). Následovaly houpačky, kolotoče a kuželkárny (online1).

Obrázek č.13: Vítejte v Prátru

Krajina Prátru zůstala dlouho nedotčená. Teprve v 60-tých letech 19. století byly uskutečněny první zásahy. Světová výstava v roce 1873 přinesla Prátru ztrátu jeho podstaty. Čím dál více staveb protínalo odpočinkovou oblast. V roce 1895 byl postaven zábavný areál „Benátky ve Vídni“, ale tento podnik brzy zkrachoval (online 1).

Světová výstava v roce 1873 byla viděna jako vrchol budovatelské doby. Měla ale i hodně odpůrců, neboť pro Prátr bylo velkou ranou, když musely být vykáčeny další oblasti, aby bylo uvolněno místo pro výstavu. Objekt byl pětkrát větší než výstaviště v Paříži a čtyřikrát větší než dnešní výstaviště. Vyčnívající okrasou byla rotunda, pozlátka a symbol Světové výstavy, která ale bohužel v roce 1937 lehla popelem. Dnes jí připomínají Rotundová alej, Rotundový most a Rotundové náměstí. Zbylé pavilony

výstaviště byly až na pár výjimek zbourány. S výškou 83 metrů a poloměrem 102 metrů byla zázračnou stavbou Angličana Scotta Russela. Léta sloužila jako výstavní místnost Vídeňského výstaviště. Jako pozůstatek Světové výstavy nám zůstalo dochováno jen Obří kolo, které bylo při příležitosti Světové výstavy postaveno anglickým inženýrem Waltrem Bassetem v letech 1896 až 1897 v areálu bývalé císařské zahrady. Od svého počátku se stalo symbolem města (AUTENGRUBER 2008).

Obrázek č.14: Obří kolo v Prátru, symbol Vídně

Když slyšíme nebo čteme o vídeňském Prátru, v první chvíli nás napadne tak zvaný Wurstelprater. K Prátru patří i zelený Práter s Hlavní alejí, Krieau a Stadion Prátr. Vídeňský Wurstelprater je zábavná čtvrť plná tradic v srdci Vídně a je považován za nejstarší zábavný park na světě. Kromě světoznámého Obřího kola se zde nachází ještě na 200 dalších atrakcí. Najdeme zde i známé muzeum voskových figurín Madame Tussauds (online 3).

Obrázek č.15: Historický kolotoč

Programy jako představení abnormalit nebo kouzelné divadlo se staraly o pestrú zábavu. S vývojem elektřiny vznikaly další nové atrakce. V roce 1896 bylo otevřeno první kino. V roce 1898 následovala celosvětově první elekticky poháněná strašidelná dráha a díky oblibě letectví byl 1911 postaven první řetězkový kolotoč. Brzy se přidaly další atrakce jako Autodrom, Liliputbahn, strašidelný hrad a podobně (MEISSNER 2009).

Zábavný park Wurstelprater (Volksprater) je částí Prátru v 2. vídeňském okrese. Nabízí strašidelné domy, závodní dráhy, kolotoče a mnoho dalšího. I z gastronomického hlediska nabízí Prátr velkou různorodost. Kulinářským vrcholem je beze sporu světově známý Schweizerhaus, který roku 1920 převzal Karl Kolarik. Na jeho výstavbu byl použit Švýcarský pavilon ze Světové výstavy, který byl stržen a na tomto místě znovu postaven.

Původní Prátr byl v průběhu doby na mnoha místech zmenšen, aby zde mohly vyrůst sportoviště, jihovýchodní tangenta dálnice a průmyslová oblast. Po roce 1945 byla severní část kompletně oddělena (online 2).

Krieau byla původně ostrovem, který často měnil majitele, a město Vídeň o něj vedlo spor s klášterem Klosterneuburg. Jeho rozloha byla podstatně větší, ale po regulaci Dunaje a vysušení niv se ujal iniciativy vídeňský klusácký spolek a postavil v Krieau známé klusácké závodiště. Jezdecké závody, které se do té doby konaly v Hlavní aleji, mohly být nyní pořádány na nové klusácké dráze (online3).

Obrázek č.16: nádraží Liliputbahn

Hned vedle nejznámější atrakce Obřího kola se nachází hlavní nádraží Liliputbahn. Dalším zásahem do Prátru byla její stavba v roce 1928. Parková železnice vedla k

Rotundě a jedna ze stanic se dodnes tak jmenuje. Okruh železnice měří skoro 4 kilometry.

Obrázek č.17: Liliputbahn

V roce 1938 přešel Prátr do vlastnictví města Vídeň a v roce 1945 napáchal velké škody ničivý požár. Většina hostinců a kaváren Prátru zmizely a nebyly znovu obnoveny. Systematické rozšiřování výstaviště a stavba jihovýchodní tangenty v dolní části Prátru byly po druhé světové válce určujícími zásahy. Tam, kde kdysi stála Rotunda, je dnes jižní vchod výstaviště. Aby byly zachráněny zbytky ještě nedotčených částí Prátru, byly vyhlášeny přírodním chráněným územím (AUTENGRUBER 2008).

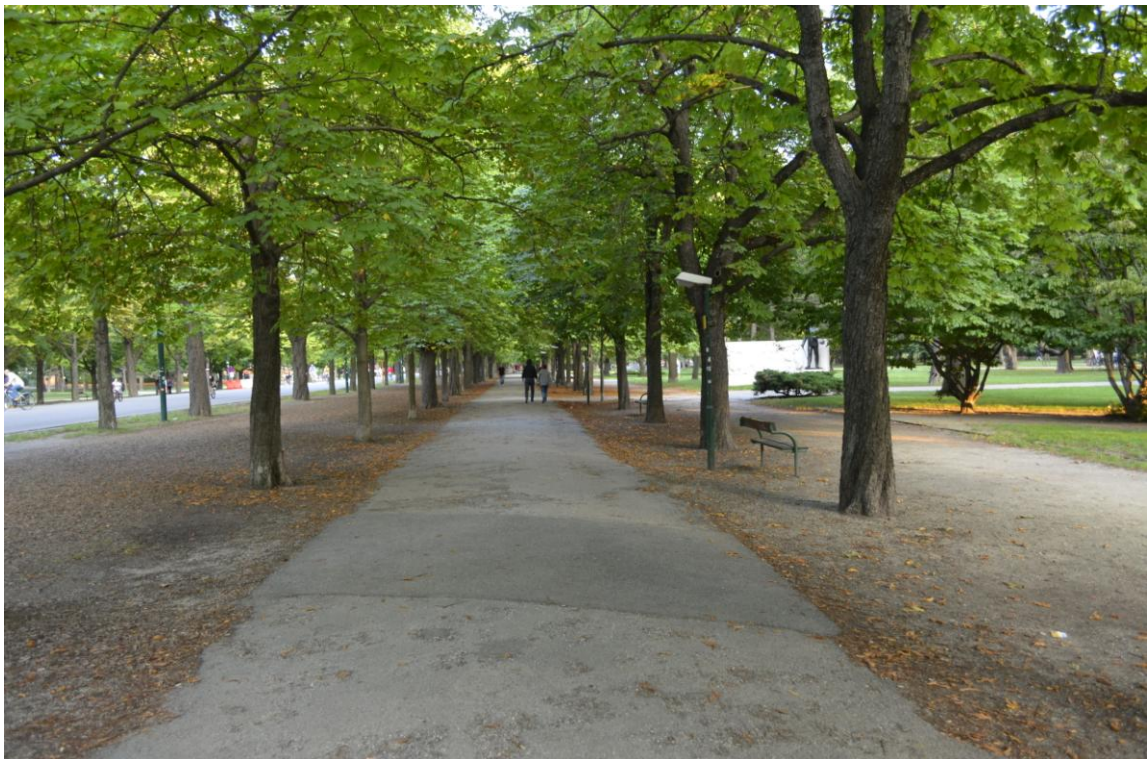
Obrázek č.18: Hlavní alej

Shodně jako již uvedl Autengruber, Messner ve své publikaci popisuje, jak byla oblast Prátru v Druhé světové válce silně poškozena početnými bombovými zásahy a stavbou odstřelovacích zákopů, skoro každý strom utrpěl zásah granátem nebo bombou. Velká část Wurstelpratru byla obětí velkého požáru v dubnu 1945. Po roce 1945 byl díky soukromým iniciativám znovu postaven. Zpustošená krajina Prátru byla Úřadem pro městské zahrady znovu osázena. Aby byl zachován poslední kousek skoro nedotčeného nivního lesa, byl tato část vyhlášena přírodní památkou roku 1976. Zároveň probíhá i velký negativní zásah - stavba jihovýchodní tangenty skrz dolní Prátr. Mezi lety 1999 až 2001 byla tato silnice zvětšena z šesti na osm jízdních pruhů a opatřena dodatečnými protihlukovými zdmi.

Dnes se Prátr představuje jako takzvaná „tvrdá niva“ s posledními mocnými skupinami topolů a hustým podrostem. Louky a lesní části jsou protínány až sedmi stromořadími čtyři kilometry dlouhé Hlavní aleje. Zde stále patří rozkvetlé kaštiny k největším atrakcím „zeleného“ Prátru. Na konci 20. století bylo uskutečněno mnoho

investic do infrastruktury Prátru. Byla zřízena dětská hřiště, trasy na běhání, městská turistická stezka, mnoho psích zón a podobně.

Hlavní alej Prátru začíná u Pratersternu, je přibližně 4500 metrů dlouhá a končí u Lusthausu. Vznikla kácením tamnějšího nivního lesa za vlády Ferdinanda II. v roce 1538. Od 18. století byla Hlavní alej nejkrásnější promenádou pro vyjížděky kočárem dvora, šlechty a bohatšího občanstva. Od roku 1963 je uzavřena pro automobilovou dopravu a dnes je Hlavní alej Prátru volnočasovým rájem pro cyklisty, chodce, běžce a známá jako největší čtyř až šesti řadá bílé kvetoucí kaštanová alej Vídně. Na konci Prátru je Praterspitz, špičatý ostroh, kde se vlévá Dunajský kanál do Dunaje (AUTENGRUBER).

Obrázek č.19: Hlavní alej, postranní cesta

Praterstern je pravděpodobně největším dopravním uzlem Leopoldstadt. Z křižovatek a výstavbou Severní dálnice se stal dopravním centrem. Stal se z něho průsečík okresů. Rok 1961 přinesl další dopravní posun. Bylo jím nově zřízené nádraží. Bohužel v místě zhoustla doprava tak, že jí mohl pojmout jen čtyřproudý kruhový objezd. V roce 1981 byla prodloužena linka metra U1 až na Praterstern.

Bývalé Dunajské rameno Heustadlwasser je dnes stojící vodou, biotop v Prátru, které je v zimě s oblibou využíváno jako přírodní kluziště (online 3).

Obrázek č.20: Plán Prátru

4.8. Belvedere

Asi žádný zahradní objekt v Rakousku nesjednocuje prvky velké francouzské zahrady s manýristickou rafinovaností italských vilových zahrad jako Belvedere zřízený mezi lety 1700 až 1723. Omezenost prostoru, který byl k dispozici, zhustila zahradní umění vrcholného baroka na svojí nejtěsnější formu. Při spolupráci Francouze Dominique Girard s italským architektem Lukase von Hildebrandt a vídeňským zahradníkem Antonem Zinnerem vznikl pro prince Eugena von Savoye, velmi vzdělaného příznivce zahrad, stejně tak kompaktní jako komplexní zahrada. Název

„Belveder“ (hezkká vyhlídka) se poprvé objevil kolem 1750 jako popis celého objektu (HAJÓS 1993).

Obrázek č.21: Horní Belvedere, pohled z přední strany

Belvedere se svými dvěma barokními zámky a park založený na umělých terasách patří mezi nejvýznamnější barokní souhrnná umělecká díla v Evropě. Princ Eugen von Savoyen získal kolem 1697 největší část areálu za branami Vídně. Další přikoupení pozemků se uskutečnilo v letech 1706, 1708, 1716 a 1721. Tím získal pro stavbu Belvederu dohromady 155 545 metrů čtverečních plochy a již v roce 1713 se začalo s výstavbou parku (AUTENGRUBER 2008).

Objekt pochází z roku 1700. Plány pocházely od zahradního architekta Dominiqua Girarda. Když byl park v roce 1725 hotový, ukázal se jako klasický zástupce francouzského barokního zahradnického umění, se všemi geometrickými cestami, umělecky tvarovanými stromy a živými ploty, vodními hrami, bludišti a schody stejně tak jako početnými sochami, které sloužily symbolice uctívání stavitele. Dnes je tento koncept patrný již jen v několika částech. Typickými jsou travnaté partery s ornamenty ze štěrku a tisovými pyramidami. Dolní Belvedere byl vybudován v letech 1714 až 1716

dle návrhů Johanna Lukase von Hildebrandt jako letní sídlo prince. Výstavba zahrnovala obytné a hospodářské budovy stejně tak jako výstavní stáje. Dolní Belvedere pojímal až do roku 1736 také uměleckou sbírku a knihovnu prince Eugena. Západně od budovy se nacházela soukromá zahrada s rozsáhlou Oranžerií. Dnes jsou dochovány dva ze sedmi původních pavilonů, které obsahují sbírku středověkého umění. V zadní části Komorní zahrady bývala voliéra s ptáky (AUTENGRUBER 2008).

Obrázek č. 22: Horní Belvedere, pohled ze zadní strany

Zahrada vtěsnaná mezi zámky Horního a Dolního Belvederu je čitelná ze dvou stran:

Od dolního zámku se zdá horní stavba jako vzdálená vize vznášející se nad vodní mlhou z kaskád zabudovaných ve svahu zahrady.

Obrázek č.23: Pohled na Horní Belvedere od Dolního Belvederu

Návštěvníkovi tehdejší doby, který byl samozřejmě více znalý mytologie než ten dnešní, vyprávěly kamenné sochy v zahradě a jejich uspořádání alegorickou cestu prince od nejnižší podstaty země a vody až po zářivý Olymp, který byl ztělesněn v horním zámku. Zahrada byla v sobě uzavřeným vyobrazením světa a jeho uspořádání. Velebení prince Eugena bylo zřetelné legendou o Herkulovi ve východní, a mýtem o Apollonovi v západní půlce zahrady. Návštěvník následuje hrdinu na jeho cestě od prvotního světa, působení přírody, až k umění, ze kterého proudí všechny vody, a konečně k Olympu, sídlu bohů, který je střežen dvěma sfingami nahoře na velkém parteru. Se sochami všemocného Herkula a zářivého Apolla se princ Eugen ve svém vídeňském paláci rád zosobňoval (HAJÓS 1993).

Obrázek č.24: Zámecká zahrada, pohled na anglický parter

Oproti tomu z horního zámku nabízí zahrada členitost a eleganci francouzské zahrady. Na nádherný „parterre de Broderie“ navazuje zapuštěný anglický parter, skládající se z travnatých ploch uvnitř širokých květinových záhonů. Před dolním zámkem nakonec leží keřová bosketa. Zahrada ale také obsahovala sbírku exotických rostlin, které byly uskladněny v zahrádkách u Oranžerie, v postranních křídlech stejně tak, jako ve sklenících dolního zámku. Před reprezentativním zámkem, dnes nazývaného „Horní Belvedere“, nacházejícího se na hraně svahu nad údolím Dunaje, bylo náměstíčko se stromořadím a velkým bazénem. Na východní straně horního zámku se nacházela kuchyňská zahrádka dobře viditelná z oken pracovny prince a kolem dnes již zmizelé půlkruhové kašny komplex Menagerie (zahrada se zvířaty). Podle tehdejších zdrojů byla zahrada využívána princem k vítání návštěv a společenským akcím, ale především také k jeho přísně soukromému odpočinku. Sám se také staral o krmení své zvěře. Na západní straně zámku se nacházel malý vodní rezervoár (HAJÓS 1993).

Obrázek č.25: Pohled přes kašnu a anglický parter na Dolní Belvedere

Nádherný Horní Belvedere zřídil Lukas von Hildebrandt v letech 1720 až 1723. Kníže Schwarzenberg přenechal princovi Eugenovi část zahrady, aby mohl uplatnit své perspektivy. Zámek našel uplatnění především při slavnostních a reprezentativních událostech. Na východní straně navazovala půlkruhová Menagerie s bohatým množstvím zvířat. Původní objekt je patrný ještě dnes na zahradních cestičkách (AUTENGRUBER 2008).

Obrázek č.26: Hlavní zámecká zahrada

Severo-západně za zámek se rozprostírá hlavní zahrada. Mezi dvěma táhlými rampami na dlouhých stranách zahrady je vložený níže položený nákladný „parterre de Broderie“. Dvě kamenné rampy a ostře řezaný svah oddělují tento úsek od spodní části zahrady, která je rozčleněna bosketami z živého plotu s vnořenými boulingriny. Zde se nacházejí nádrže fontán Neptuna, Thetise, Pluta a Proserpiny. Nakonec následuje další menší parter z kašen před dolním zámek, který byl velkoryse uspořádán jako Oranžerie, ale současně obsahoval i princovy obytné místnosti. K soukromým prostorám prince navazuje západně od dolního zámku další Oranžerie, která je v létě zcela otevíratelná. Závěr tvoří velká ptačí voliéra. Na zadní straně dolního zámku leží menší zahrada. Tento dvůr byl soukromým útočištěm prince. Z jeho knihovny vedly dveře přímo ven, kde byly v létě vystaveny pozoruhodné rostliny ze skleníku. Byla zde také situována přepychová stáj s princovými oblíbenými koňmi (HAJÓS 1993).

Princ si mohl svojí zahradu užívat pouze necelé dvě desetiletí. Po jeho smrti v roce 1736 bylo vlastnictví prodáno Marii Terezii. Počal pomalý proces rozpadu a

chudnutí zahrady. Jako vedlejší zahrada dvora byl Belvedere využíván jen sporadicky a jeho vybavenost byla redukována. Zahradní prvky jako kašny nebo sochy se rozpadaly nebo byly přesunuty do jiných zahrad, především do Schönbrunnu. Vedlejší budovy byly využívány jako kasárny. Od roku 1779 jsou po renovaci zahrady otevřeny pro veřejnost, stejně tak jako i zbývající vídeňské císařské zahrady (HAJÓS 1993).

Obrázek č.27: Kaskáda z první terasy na druhou

Zámek a zahrada přešly v roce 1752 do vlastnictví Marie Terezie. V té době se v dokumentech poprvé objevuje jméno Belvedere (Hezký výhled). Následně byl přepych parku zmenšen a exotická zvířata z Menagerie byla přesunuta do Schönbrunnu. Roku 1754 byla na přání Marie Terezie založena botanická zahrada. Dnes patří Univerzitě Wien a má dvojí funkci. Jednak výzkum a nauku, a klid a odpočinek. V období Biedermeieru byl Belvedere využíván jako muzeum a byly zde pořádány veselky a cirkusová představení. Lední bruslení bylo na velkém bazénu povoleno již od roku 1808. V roce 1848 používaly revolucionáři oblast jako vojenský tábor. V letech 1850 až 1852 byla zahrada přeměněna k obrazu doby a některé barokní prvky jako vodní hry a sochy zmizely (AUTENGRUBER 2008).

Obrázek č.28: Pozůstatky Menagerie u bočního křídla Horního Belvederu

Kolem poloviny 19. století byl Petrem Krafftem, ředitelem Císařské obrazové galerie, která byla umístěna již od doby Marie Terezie v horním zámku, podniknut první pokus o rekonstrukci barokní zahrady. Dle historického povědomí dané doby kombinoval Krafft zbytky barokní zahradní struktury, rostlinné prvky, sochy a malé architektury podle vyobrazení původní zahrady. Přitom bylo zachráněno mnoho barokních struktur před jejich rozpadem, rafinovaná ikonografie zahrady se bohužel vytratila. Sochy múz z Oranžerie se například přemístily na čelní strany bosket z živého plotu na středové ose dolní části zahrady, horní parter byl osazen kopiemi ještě dochovaných sfing. Dva přehledové plány a velký počet detailních plánů dokumentovaly tyto změny. I vývoj zahrady se změnil. Z nevýznamné vedlejší zahrady s vodním rezervoárem vznikl nový vstupní prostor na západní straně horního zámku, který dostal jako ozdobu kašnu bývalé Oranžerie (HAJÓS 1993).

Obrázek č.29: Sfingy střežící vstup z rampy do hlavní zahrady

Od 1865 se u Horního Belvederu nachází Alpská zahrada. S jejími 4000 druhy rostlin patří k nejstarší svého druhu v Evropě. Ukazuje botanický svět Alp a horských krajin jiných zemí. Naposled byl v roce 1920 kompletně přestavěn a rozšířen do dnešní velikosti. Od roku 2001 zde můžeme obdivovat výstavu bonsají (AUTENGRUBER 2008).

Obrázek č.30: Alpská zahrada

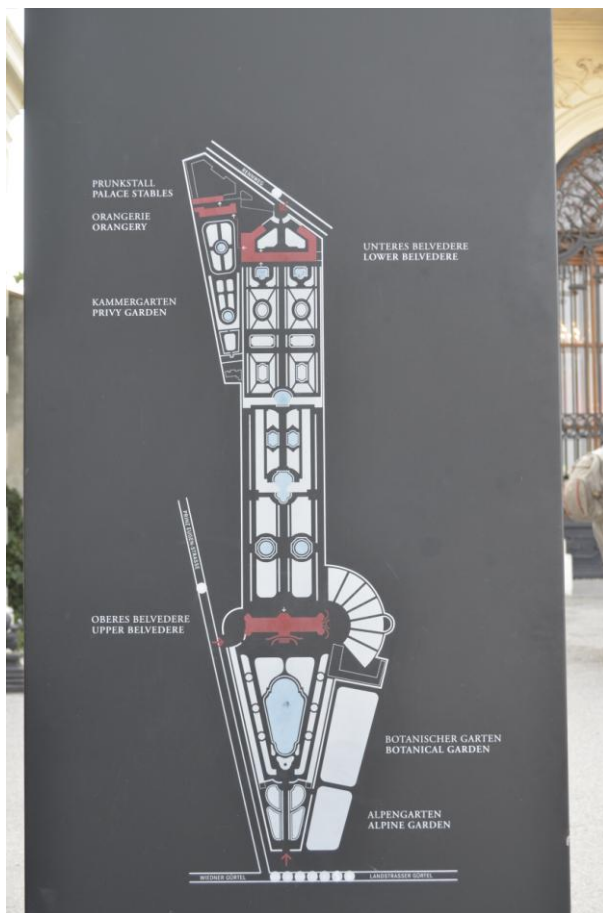
Po Krafftově rekonstrukci následovalo mnoho menších oprav a zjednodušení, až se na přelomu století rozhodlo, že Horní Belvedere bude používat následník trůnu Franz Ferdinand jako svou rezidenci. Přední park se nyní stal předzahradou rezidence. Ta byla vyzdobena okrasnými keři, stromkovými růžemi a kvetoucími květinami. Toto vše bylo v rozporu s původním úmyslem přední zahrady, která měla být spíše chudá a prostá, aby byl ještě více umocněn dojem z bohatosti zahrad za zámkem. Po této poslední přeměně se do zahrady vrátil na dlouho klid, objekt byl málo opečováván. Důkazem toho bylo například, že jeptišky ze sousedícího salesiánského kláštera dostaly právo na letní sběr sena v zahradě (HAJÓS 1993).

Obrázek č.31: Střed historie a současnosti

Roku 1919 přešel Belvedere do vlastnictví Republiky Rakousko. Horní část byla zpřístupněna pro veřejnost. Dnes jsou v zámecké budově Rakouská galerie a Barokní muzeum. V Druhé světové válce byl Belvedere silně poškozen bombardováním a do roku 1957 znovu opraven. Významnou událostí v historii zámku bylo podepsání rakouské státní smlouvy 15. května 1955 (AUTENGRUBER 2008).

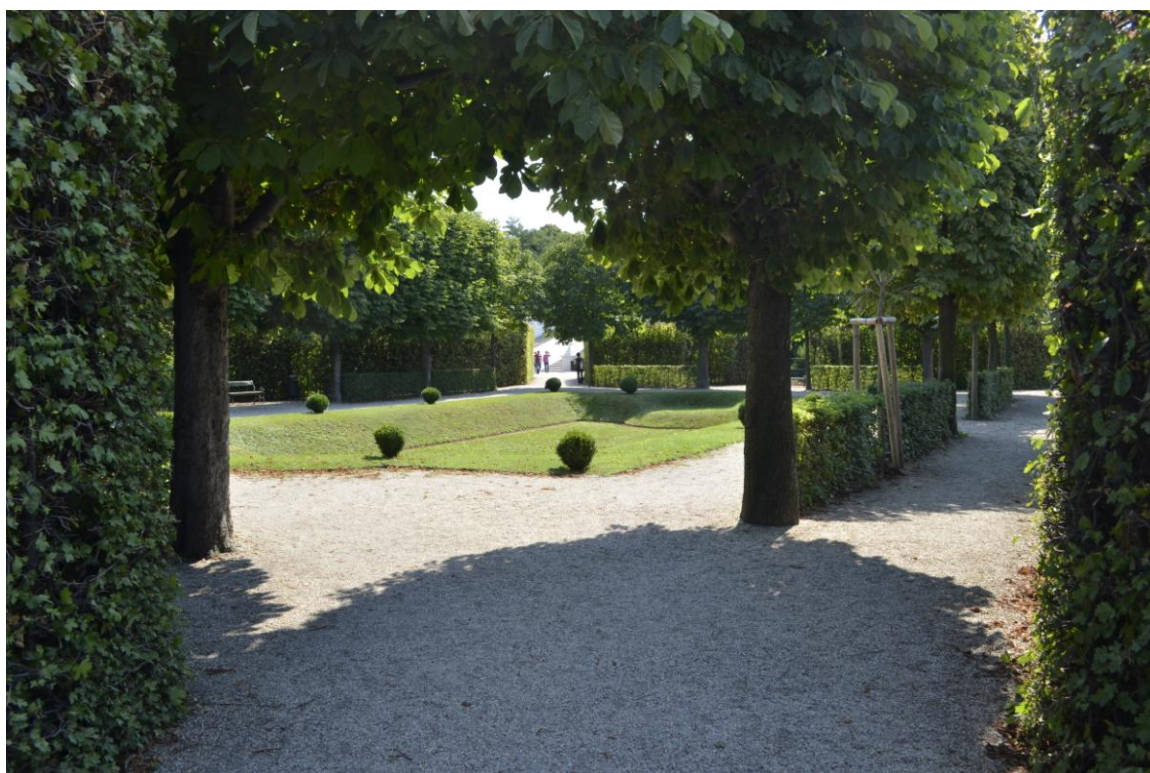
15. května 1955 je v Dolním Belvederu podepisována rakouská státní smlouva, která po deseti letech okupování Vídně přinesla dlouho očekávanou nezávislost. Vídeňský Belvedere byl již vždy dějištěm historických událostí a velkých oslav (MEISSNER 2009).

Obrázek č.32: Půdorys komplexu Belvedere

Teprve v době po druhé Světové válce započaly opět větší výkonné práce v zahradě, které nakonec v roce 1990 vedly ke zřízení Spolku péče o park, který měl řídit další vývoj celého objektu. V zahradě tehdy panovala tato situace: v základní barokní koncepci spočívalo vedle hlavní zahrady několik prostorově rozdělených vedlejších zahrad. Tyto prostory protínala různá historie a byly různě přetvářeny. Vedle výrazně změněných částí zahrady jsou i takové, jejichž základní struktura se pozměnila jen nepatrně. Probíhalo doplňování, jako druhotné využití soch ve spodní části hlavní zahrady nebo zjednodušování v bývalém broderiovém parteru, ze kterého je dnes jednoduchá travnatá plocha, dále změna zahrádek, ze kterých se staly ovocné sady. To znamená, že se dnešní návštěvník pohybuje řadou zahradních částí, které si přes všechny změny zachovaly základní barokní koncept, ale kvalitu barokního uměleckého díla v detailu částečně ztratily. K tomu ještě přispělo, že od posledních oprav na přelomu

století vedených Franzem Ferdinandem nebyla zahrada již systematicky udržována. Stav objektu je v některých částech pochybný, až katastrofální. Velké rampy v hlavní zahradě utrpěly velké škody při bombových útocích posledního válečného roku. Vegetace celého komplexu je přestárlá. Vodní zásobování zahrady je rozbité, krása kaskád a fontán se dá již jen tušit. Mnoho soch je poškozených nebo hrozí jejich zřícení. V posledních letech byly realizovány první návrhy Spolku pro péči o park. Například u velkého parteru Horního Belvederu bylo dosázeno houští u zábradlí a i u dolního zámku začala Správa krajských zahrad s obnovením vodního parteru v jeho původních formách. Boskety byly taktéž obnoveny, starý živý plot byl zastřižen, částečně dosázen a vybaven pro baroko typickým „Fourre“. To znamená osázený prostor za živým plotem domácími divokými keři, které mají nalákat ptactvo, aby těšily návštěvníky svým zpěvem (HAJÓS 1993).

Obrázek č.33: Pohledová osa dolní částí zahrady

4.9. Schönbrunn

4.9.1. Příjezdové cesty k zámku

Barokní zámek a jeho zahrada tvoří formální a vnitřní jednotnost. Tento k sobě patřící areál je většinou ohraničen zdí. Ale existují pohledové a cestní osy, které tuto zeď prolamují a spojují zámecký areál s okolím. Při tom považujeme příjezdovou osu, Schönbrunnskou zámeckou alej, jako nejdůležitější. Jako alej, tedy tvořená s prvky, které jsou uplatnitelné i v zahradě, leží Zámecká alej na střední a hlavní ose celého areálu a představuje bývalý hlavní příjezd, který se používal, aby se dojelo z Hofburgu na císařský zámek Schönbrunn. Proto se až do roku 1915 jmenovala Schönbrunnská dvorní alej. Tato cesta vedla přes dnešní Mariahilfer Strasse. Když se vydal královský dvůr do Schönbrunnu, přešel prostranství před městskými hradbami a zabočil jižně do dnešní Mariahilfer Strasse která vedla až k zemnímu valu, na jehož místě se dnes nachází Gürtel. Tam se přešel příkop po dřevěném mostě před Liniovým valem a následovala táhlá Vnější Mariahilfer Strasse, dokud se cesta krátce před dnešním Technickým Muzeem nerozdělila do dvou stran. Severní vedla přes Purkersdorf do dnešního Horního Rakouska a jižní vedla dále přímo do vesnice Penzing, kde před jejím začátkem na levé straně byla odbočka, která vedla k zámku Schönbrunn, dnešní Zámecká alej. Tato cesta tvořila v baroku jednu z nejdůležitějších dálkových spojení Vídně se západem a se Svatou říší římskou, jejímiž císaři byly Habsburkové. Cesta k Schönbrunnu byla klikatou, hojně využívanou a podle toho také dost prašnou silnicí. Proto nebyla považována za dostatečně hodnou pro císařský zámek a bylo navrženo několik jejích zlepšení. Avšak tyto projekty a plány nebyly uskutečněny. Pouze prodloužení Zámecké aleje značí, že barokní zámek měl být na cestě k němu viděn již zdaleka (KURDIOVSKY 2005).

Obrázek č.34: Příjezdová cesta na zámek Schönbrunn

Zámek a park Schönbrunn jsou svědky nejctižádostivější naděje, ale také konce Habsburské monarchie. Zde plánoval Fischer von Erlach kolem roku 1700 podobnou stavbu, jakou bylo Versailles pro francouzského Slunečného krále. Zde si vytvořila císařovna Marie Terezie radostnou letní rezidenci, s jejím jménem je spjata nejbáječnější doba Schönbrunnu. Koneckonců se zde narodil i zemřel císař Franz Josef a strávil zde většinu svého života. Císaři Franzi Josefovi vděčíme za to, že kolem poloviny 19. století vzkřísil již velmi zdivočelý Schönbrunnský park a tím ho dochoval pro dnešní dobu (HAJÓS B. 1993).

Schönbrunnská zahrada byla v průběhu svého vzniku ovlivněna různými vývojovými fázemi, které se dnes skládají přes sebe. Nemůžeme hovořit o jednom nápadu, o jednom principu, dle kterého byla zahrada postavena. O to více měnící se majitelé podnítli architektonickými a uměleckými změnami hodnotu stávající zahrady. Tak se zahrada vyvinula v úžasné, pozdně barokní umělecké dílo, které pod dalšími

stavebními pracemi, které vedla Marie Terezie v druhé polovině 18. století, dosáhlo dnešního vzhledu (FROHMANN 2004).

4.9.2. Geometrická zahrada

Geometrická zahrada jako ta v Schönbrunnu, s dlouhými rovnými alejemi a střiženými stromy, byla pozdějšími generacemi považována za znásilňování přírody. Ale v době svého vzniku byla viděna jako obraz ideálního světa. V barokní zahradě se toto geometrické uspořádání soustředí především na centrum, které představuje zámek, odkud mohl šlechtic shlížet a ovládat svoje zahradní království. Takový výhled se naskytne z Schönbrunnské terasy. Těmto představám začal vzdorovat nový přírodní ideál, který se začal projevovat v Anglii v zahradách Williama Kenta, a to ideál, který oceňoval nepravidelnost a individualitu jednotlivých rostlin a jímž byl zastupován i ideál liberální společnosti, která dávala volnost vývoji jedince. Toto anglické pojetí zahrady najdeme jen na okraji Schönbrunnu v místech zvaných Postwiese, v Botanické zahradě a v bývalém Tirolergarten (HAJÓS 1995).

Obrázek č.35: Výhled císaře z terasy Schönbrunnu

4.9.3. Poloha a struktura

Zámek a park Schönbrunn leží v údolí Vídeňské řeky mezi vídeňskými okresy Meidling na východě a Hietzing na západě. Severní hranici tvoří Vídeňská řeka, která je dnes z části zakrytá. Za zámek, nacházejícím se blízko Vídeňské řeky, se rozprostírá rovinná část parku až ke hřbetu kopce na jihu, který je vysoký asi 60 metrů a korunuje ho budova Glorietty. Významnými strukturními elementy parku jsou Velký parter jižně od zámku, který pokračuje lesním průsmekem vzhůru do kopce až ke Gloriettě a postranní východní a západní boskety. Tyto jsou rozčleněny hvězdicovým systémem alejí vždy s jedním bodem křížení v Meidlingském a Hietzingském bosketu. Tento systém pokračuje i na zalesněném kopci. K tomu ještě přibývají Komorní zahrady na obou bocích zámku, stejně tak jako Oranžerie. Samostatnou oblastí v západní části parku je zvěřinec a Botanická zahrada (HAJÓS 1995).

Obrázek č.36: Pohled z vyhlídkové terasy Glorietty na zámek

4.9.4. Vývojové fáze

Lovecký park a Katterburg

Počáteční fáze Schönbrunnu sahají do 14. století. Oblast tehdy patřila ke klášteru Klosterneuburg a patřil do ní i mlýn Steyerhof, dále pak zemědělská usedlost s polnostmi, pastvinami, sady a vinicemi. V té době byla Vídeňská řeka ještě neregulovaná, a tak toto místo hodně ovlivňovala (FROHMANN 2004).

V polovině 16. stol. patřila většina území dnešního parku do vlastnictví Katterburgu, usedlosti s mlýnem na břehu Vídeňské řeky, která patřila k majetku kláštera Klosterneuburg. Roku 1569 koupil usedlost císař Maximilián II. a oplotil většinu pozemku jako oboru pro domácí divokou zvěř a bažanty, brzy na to plot nahradila zeď. Dle pověsti měl kolem roku 1600 císař Matthias nalézt při lovu pramen, který byl od té doby ceněn pro svou dobrou vodu. Pramen byl brzo usměrněn a ozdoben studní sochou. Po této „hezké studni“ („schöner Brunnen“) byla pojmenována celá usedlost jako Schönbrunn (HAJÓS 1995).

Voda i v následujících letech dodávala území jeho bohatství, úrodnost a různorodost flory i fauny. Matthias zařídil opravu objektu částečně zničeného během vpádu maďarských vojsk. Po roce 1637 sloužil Katterburg dvěma císařovnám jako vdovské sídlo. Eleonora von Gonzaga nechala Katterburg rozšířit o 16 okenních os v italském stylu renezanse. Po její smrti přešel Schönbrunn v roce 1655 do vlastnictví třetí ženy Ferdinanda III. Eleonory von Mantua. V této době byl Schönbrunn dějištěm mnoha dvorních slavností a náročných divadelních představení. Ale ještě ve stejném století byl objekt roku 1638 znovu zničen, tentokrát při nájezdech Turků. Několik let poté se nevlastní syn Eleonory, císař Leopold I., rozhodl provést novou přestavbu na lovecký zámek se zahradou pro jeho syna Josefa I. Od tohoto okamžiku počal nepřetržitý, plynulý vývoj letní rezidence Schönbrunn (FROHMANN 2004).

Z roku 1669 existuje záznam o tom, že se v Schönbrunnu pěstovaly pomeranče. Svědčí o tom žádost tehdejší správcové Marie Lisbet Frickinové o zhotovení 24 „pomerančových kýblů“. Archeologické průzkumy na podzim roku 1994 ukázaly, že pozůstatky staré Katterburg se nachází pod středovou částí dnešního zámku (HAJÓS 1995).

Trehetova zahrada

Beatrix Hajós stejně jako Erwin Frohmann uvádí, že několik let po zničení Katterburg se císař Leopold I. rozhodl o nový začátek. Pověřil architekta Johanna Bernharda Fischera von Erlach naplánovat zde reprezentativní zámek. První prezentovaný projekt byl tak přepychový a rozsáhlý, že je otázkou, zda byl vůbec někdy myšlen k realizaci, nebo jestli zde Fischer zamýšlel předvést své schopnosti a znalosti antické, italské a francouzské architektury. Dále nejspíš chtěl, alespoň na papíře, předčít letní rezidenci Slunečného krále Ludvíka XIV., Versailles. Zámek se měl nacházet na vyvýšenině Schönbrunnského kopce, na místě dnešní Glorietty. Tato vize však zůstala nerealizovaná. Následně Fischer navrhl další plán na podstatně menší zámek, který měl stát v nížině u Vídeňské řeky, zatímco na vyvýšenině Schönbrunnského kopce byl navržen vyhlídkový pavilón. Tento zámek byl určen následníkovy trůnu Josefu I. Mezi zámek a vyhlídkovým pavilónem se měl rozkládat park, který Fischer znázornil jen skicou. Několik prvků tohoto návrhu bylo pro pozdější vývoj parku velmi důležitých, především středová osa, která vede až po vyhlídku a je přerušena jen hvězdicovým bazénkem v parteru blízko zámku a velkou kašnou na úpatí kopce. S realizací tohoto druhého plánu se začalo v roce 1696. V letech 1695 až 1699 byl při zakládání parku velmi aktivní francouzský zahradní architekt Jean Trehet. Trehet byl povolán roku 1695 z Paříže do Vídně a mimo jiné navrhoval plány zahrad pro císaře a šlechtu (např. Augarten, Favorita nebo Schwarzenberskou zahradu). Jeho nejvýznamnějším zahradním projektem byl beze sporu Schönbrunn. Byl pověřen cestou po Francii, kde obstarával cizokrajné rostliny, studoval místní zahradní architekturu a přivezl dokonce vodní pumpu, která sloužila pro čerpání vody z Vídeňské řeky na Schönbrunnský kopec.

Obrázek č.37: Pohled z Glorietty na zámek

Trehet stanovil dnešní šířku Velkého parteru a po obou jeho stranách vysázal lesní oblasti, kterými prochází pravoúhle aleje. Pečlivě uspořádané bylo bezprostřední okolí zámku, to znamená Komorní zahrady a Velký parter, který dosahoval asi do poloviny dnešní délky a který byl vybaven čtyřmi broderiovými záhony kolem hvězdicového bazénu v centru stejně tak, jako bezprostředně na parter hraničícím bosketem. Z doby kolem roku 1700 pocházejí i dva bazény před zámkem, které jsou vidět již na druhém Fischerově projektu. Obora nového zámku Schönbrunn ležela mezi zámkem a zdí parku u Hietzingu. V této oboře byli chováni především bažanti a divoká prasata. Oboru dělil od zámku velký plot s bránami. Již kolem roku 1700 existovala zahrada Oranžerie, která byla v roce 1714 považována za nejvýznamnější celé rakouské i italské oblasti (země). Nadaný a všestranně zainteresovaný korunní princ Josef, který se od roku 1687 učil architektuře u Fischera von Erlach, se mohl účastnit plánování a zajímal se také o stavební práce na zámku a v zahradě. V roce 1700 byl zámek do té fáze hotový, že jeho střední část byla obyvatelná. Po tomto roce ale práce na zámku a

zahradách stagnovaly, hlavně díky probíhajícím válkám a brzké smrti císaře Josefa I.. V letech 1711 až 1722 obývala zámek vdova po Josefu I., Wilhelmina Amalie, která zde často pořádala slavnosti a lovy. Zámek později přenechala císaři Karlu VI., který ho vlastnil až do roku 1740. Zahrada byla v této době jistě udržována, ale žádné změny se nekonaly (HAJÓS 1995).

Rokoko z Lothrinska

Ctižádostivé plány pro vídeňskou přepychovou stavbu nemohly být kvůli chybějícím finančním prostředkům realizovány. Ale přece jen nechala Marie Terezie v polovině 17. století zámek přestavět a rozšířit. Z jejího působení na Schönbrunn pochází velká část zachovalého vnitřního zařízení ve stylu rokoka. Roku 1830 se na Schönbrunnu narodil císař Franz Josef I. (MEISSNER 2009).

Obrázek č.38: Komorní zahrady

S nastupující vládou Marie Terezie, která nechala stále ještě nedostavěný zámek dostavět ve své letní sídlo, počalo nejzářivější období Schönbrunnu. Přestavby a rozšiřování zámku probíhaly v letech 1743 až 1749 architektem Nicolausem Pacassim. I přes velké náklady Marie Terezie s velkou horlivostí rozšiřovala jak budovy, tak i

zahrady, především ty v bezprostřední blízkosti zámku. Pro rozšíření parku bylo získáno několik pozemků. Zdá se, že Marie Terezie se zabývala především interiérem zámku, zatímco její choť, Franz Stephan, věnoval svůj zájem parku, přičemž byl podporován skupinou umělců ze svého rodného Lotrinska. Ještě před rokem 1750 byly nově uspořádány Komorní zahrady na západní a východní krátké straně zámku. Zásadní změna se v parku udála v letech 1750 až 1755. Se zahrnutím stávajících alejí byl vytvořen nový hvězdicový systém alejí s dvěma velkými diagonálními osami, které se sbíhají ve středu fasády zámku. Měly za úkol ještě více zvýraznit zámeckou terasu jako centrální bod, ze kterého byl přehled nad celým parkem. Císař Franz Stephan, který se velmi zajímal o přírodní vědy, nechal na konci západní diagonální osy postavit roku 1751 kruhovou Menagerii s osmirohým pavilónem uprostřed, ze kterého byl výhled na všech 13 okolních zvířecích kójí. V této době byl rozšířen Velký parter až k úpatí Schönbrunnského kopce. V následujících letech byla, díky novému systému alejí vzniklá bosketa zařízena ve stylu rokoka. Roku 1753 koupil císař od obce Hietzing pozemek a založil na něm botanickou zahradu, tzv. Holandskou zahradu. Roku 1755 byla dokončena skoro 200 metrů dlouhá budova Oranžerie ve východní části parku a v následujících letech byla dokončena zahrada Oranžerie (HAJÓS1995).

Obrázek č.39: Menagerie

K plánům Marie Terezie patřil bazén s mnoha fontánami. Když bylo vykopáno již dvanáct fontán, ukázalo se, že nebude moci být pokryta potřeba vody. Nakonec byl místo všech plánovaných postavena jedna, a to kašna Neptuna na úpatí kopce. Od té doby je to prvním pohledovým bodem. Během vlády národu blízkého císaře Josefa II. se otevřel zámek pro veřejnost. Vedle Schönbrunnského zvěřince jsou velkou atrakcí dále Palmový dům nebo Dům slunečních hodin. Kromě 4500 rostlin ukrývá Palmový dům i velké množství motýlů. V Domě slunečních hodin se od roku 2004 nachází Pouštní dům, který obsahuje floru a faunu z pouštních oblastí (MEISSNER 2009).

Římský císařský mythos

V desetiletí mezi 1750 až 1760 byla rovinatá část parku upravena císařem Franzem Stephanem a jeho skupinou lotrinských umělců. Stále ještě chyběl vyhlídkový pavilon na vyvýšenině Schönbrunnského kopce, který navrhl již Fischer von Erlach na svém návrhu kolem roku 1700 jako zakončení parku. Sedm let po smrti svého chotě roku 1772 se Marie Terezie rozhodla začít s uspořádáním Schönbrunnského kopce. Tento úkol získal architekt Johann Ferdinand Hetzendorf von Hohenberg. Kromě jiných pozoruhodných děl navrhl Hohenberg pro Schönbrunn velmi důležitý projekt. Navrhl na Schönbrunnském kopci obrovský bazén jako vodní rezervoár pro plánované fontány v parku. Vyhlídkový pavilon měl stát uprostřed tohoto bazénu. Ve svahu kopce bylo stanoveno několik teras se schody, kašnami a sochami, které byly na stranách spojeny ze strany na stranu vedoucími cestami. I Velký partér měl být ještě jednou změněn a vybaven sochami a čtyřmi velkými kašnami. Práce byly počaty pod vedením Hohenberga. Na kopci vznikl bazén, na svahu byly založeny cesty a vykopáno osm kašen. Nejstarší hvězdicový bazén z roku 1700 byl o dva roky později přemístěn z Velkého partéru do centra západní alejové hvězdy, kde se nachází dodnes. V té samé době vznikl i kruhový bazén ve východní alejové hvězdě. V roce 1773 bylo vybudováno přední jezírko Glorietty (zadní jezírko Glorietty bylo dokončeno až v roce 1865). V roce 1775 byl dokončen vyhlídkový pavilon, Glorietta navržená Hohenbergem. V letech

1776 a 1777 se ukázalo, že není možné dovést do zahrady dostatek vody pro všechny plánované kašny. Proto musel být Hohenbergův návrh trochu pozměněn (HAJÓS 1995).

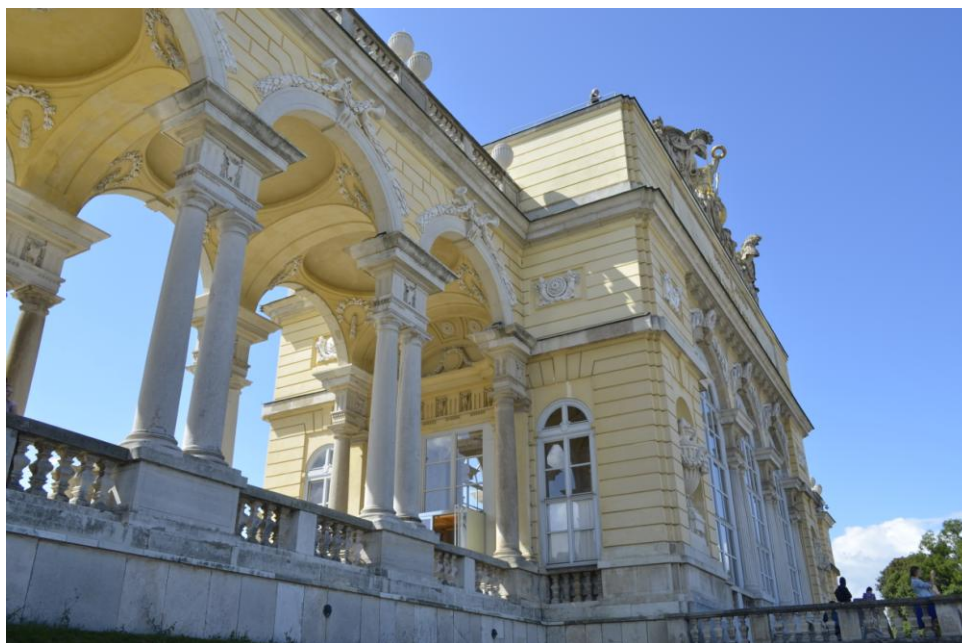
Obrázek č.40: Glorietta

4.9.5. Schönbrunnský kopec a Glorietta

Kašna Neptuna je část velké kompozice, která zahrnuje celý svah Schönbrunnského kopce až nahoru ke Gloriettě. Na tuto část zahrady se dával vždy velký pozor i na to, jak měla být upravena. To co dnes vidíme, je výsledkem dlouholetého procesu, který byl zas a znovu ovlivňován novými nápady a koncepty a nakonec nebyl nikdy zcela realizován (KURDIOVSKY 2005).

Glorietta, která byla v 18. století nazývána „Kolonádou“. Byla dle nápisu na středovém sloupu dostavěna roku 1775 a s kašnou Neptuna je jediným pozůstatkem ctižádostivých plánů. Poloha Glorietty je jedinečná a již v 18. století byla její plochá střecha využívána jako vyhlídková terasa. Hlavní pohled spadá dolů z kopce na zámek na konci Velkého parteru a na město, kterým linie Zámecké aleje vede až na horizont, kde dříve byla jen nezastavěná krajina. Ale i po stranách se nabízí zajímavé pohledové osy. Západním lesním průsmekem, na kterém stojí Glorietta, například je možno vidět

na kostel St. Veit s bývalou arcibiskupskou letní rezidencí. V Meidlinské aleji Glorietty je viditelná kopule Karlskirche. Nazývat Gloriettu Kolonádou je velmi lákavé, jelikož se skládá ze dvou postranních sloupových chodeb, které mezi sebou svírají velkou kostku. Vlastně se ale jedná o arkády, protože sloupy nesou oblouky. Plastická výzdoba Glorietty ukazuje orla s široce roztaženými křídly, který sedí na zeměkouli a v zobáku drží vavřínový věnec jako symbol vítězství. Vlevo a vpravo od něho, také na zábradlí schodišť, která vedou nahoru k postranním vchodům, jsou další symboly vítězství jako brnění, štíty, helmy, oštěpy a meče, které znázorňují, že zbraně jsou složeny a válka, která vedla k vítězství, je u konce. Na začátku 19. století byla pod tímto vítězstvím chápána především bitva u Kolína východně od Prahy, ve které byl Pruský princ Friedrich II. 1757 ničivě poražen. Jelikož ale byla tato bitva v době dostavení Glorietty již dvacet let zpátky, měl být symbolizován hlavně všeobecný obsah. Dnes je stavba interpretována jako znamení „spravedlivého boje“. Z tohoto pojmu bylo odváděno právo vést preventivní válku. Pokud byla úspěšná, mohlo se subjektivně tvrdit, že byla válka vedena kvůli nastolení míru a rovnováhy. Přes nádherný výhled, jemnost a eleganci architektury by se nemělo přehlížet, jaké výpovědi a názory jsou skutečně spojeny s takovou stavbou jako je Glorietta (KURDIOVSKY 2005).

Obrázek č.41: Podloubí Glorietty

V roce 1779 byl park otevřen pro veřejnost. V roce 1780, kdy Marie Terezie zemřela, byl Velký parter dokončen. Ve své podobě se dochoval vlastně dodnes, členěn do osmi travnatých polí, s 32 sochami a již zmíněnými kašnami. Na hřebenu Schönbrunnského kopce stál konečně vyhlídkový pavilon, na svahu byly dokončeny terasy a cesty. Stav parku dosáhl v tomto roce svou rozmanitostí a vybaveností svého vrcholu (HAJÓŠ 1995).

Obrázek č.42: Pohled na Gloriettu ze strany

4.9.6. Schönbrunnské lesy

Lesy tvoří zakončující oblast barokní zahrady, leží na vnějším okraji a jsou co nejdále vzdáleny od zámku. Rozeznáváme dvě různé formy: (1) „forets et grands bois de haute futaie“, (2) „bois taillis“. Prvním výrazem se míní „lesy a velké, vysoké a hustě rostlé dřeviny“ a tím druhým „vymýcené lesy“. Rozdíl mezi nimi spočívá ve způsobu jejich údržby. „Bois taillis“ jsou prosvětlovány v pravidelných odstupech, zatímco v „haute futaie“ vyrůstají stromy do mocných rozměrů a nízký podrost mezi nimi hustě

roste, aniž by se pravidelně vysekával. V takovém lese jsou pak vysekány jen průseky sloužící během lovu. Část lesa, který pokrývá svah Schönbrunnského kopce je stále pravidelně lesnický udržován jako „bois taillis“. V lesích Schönbrunnu dřímá ještě jedna stavba, Malá Glorietta. Jelikož leží vcelku schovaná v Meidlinské lesní části, je pro mnohé návštěvníky neznámá, a i pro umělecko-historické průzkumy představuje malé tajemství. Nejsou známa přesná data, kdy byla postavena a ani jejího stavitele nejsme schopni určit. Jako alternativa křivolakých cestiček se od roku 1780 vine úzká lesní cesta od kašny Neptuna nahoru na kopec ke Gloriettě. Zde je vidět největší protiklad k cestám, alejím a osám s jejich přísnou osovostí, lineárností a dostatečnou šířkou, se kterými jsme se dosud v zahradě seznámili. Nyní se zde nachází cesty, které přirozeně následují lesní zem, kde jen několik jakoby náhodně rozsetých schodů pomáhá překonat některé výškové rozdíly. Překvapujícími jsou lesní stezky, vedoucí na mýtiny a lesní náměstíčka, které zdobí malé kamenné vázy s beranými hlavami, stojící dávno zapomenuty mezi stromy. Toto všechno bylo samozřejmě naplánováno a nic nebylo přenecháno náhodě, neboť anglická zahradní móda, která se v druhé polovině 18. století překlenuje na kontinent, zasáhla i Schönbrunn. Nový duch vstoupil do evropských zahrad, které již neměly být jen výrazem knížecí moci a nádhery, nýbrž ideálními a přírodními krajinami. Dokumentují začátek a základ porozumění přírodě, které v nás zůstalo do dnes (KURDIOVSKÝ 2005).

Obrázek č.43: Pohled do Schönbrunnského lesa

Když Napoleon vtrhl roku 1805 do Vídně, obsadil také Schönbrunn. Během jeho pobytu ve Vídni využíval zámek jako své sídlo. Skoro denně zde také vyžadoval přehlídku svých oddílů, což se velmi brzy stalo atrakcí pro diváky. Roku 1810 byl díky sňatku Napoleona s Marií Louise, dcerou císaře France II., uzavřen mír mezi regimenty. (MEISSNER 2009).

Obrázek č.44: Schönbrunnský kopec s pohledovou osou

4.9.7. Schönbrunn a republika

Po vyhlášení Republiky Rakousko byl Schönbrunn převeden do státního vlastnictví. Ze Zámeckého velitelství z roku 1700, ke kterému byly připojeny v roce 1896 Inspektorát pro zahradu a Menagerii, se stal Úřad spolkového ministerstva pro obchod a dopravu. V roce 1933 byl odloučen Zahradní referát od Zámeckého velitelství a byla zřízena Správa krajských zahrad, která od té doby spadá pod Krajské ministerstvo pro zemědělství a lesnictví. V roce 1924 byl Schönbrunnský park vyhlášen chráněným územím se zákazem dalších stavebních úprav. Jak moc byl tento zákaz dodržován, dokazují stavby Kasárny Marie Terezie, Myslivecký státní a výzkumný ústav nebo Lesnická škola. Několik doposud soukromých částí parku bylo otevřeno pro veřejné využívání nebo dostalo nové nájemce. V letech 1925 a počátkem 30.tých let bylo provedeno i několik rekonstrukcí (HAJÓS 1995).

Beatrix Hajós i Astrid Meissner shodně uvádějí, že během leteckých útoků v únoru 1945 se na Schönbrunn sneslo několik bomb. Glorietta, Palmový dům, Menagerie, ale i celý park utrpěly mnoho škod. Po druhé světové válce se hned 1949 začalo s opravami zahrad, parterů a parkových staveb. Druhá světová válka je u konce a boje dobojovány. Stanovují se okupační zóny a britská obrněná vozidla vjíždějí do Schönbrunnské zámecké zahrady. Spadat do britské okupační zóny bylo pro Schönbrunn požehnáním, jelikož mohl být objekt, zahrady, partery a parkové stavby rychle znovu opraveny a roku 1948 znovu otevřeny návštěvníkům. Dnes proudí k zámku přes 1,5 milionů turistů za rok. Od konce císařství je Schönbrunn majetkem Republiky Rakousko. Druhá světová válka přinesla značné škody budov a v zahradě, které byly v letech po válce opraveny. Největší změny prožil objekt ještě v roce 1952 rozšířením zvířecího parku, nejstaršího ještě stojícího a používaného na světě. Velká část Schönbrunnské zámecké zahrady je od roku 1779 přístupná pro veřejnost, slouží k odpočinku pro Vídeňany a jako cíl mnoha turistů z celého světa (FROHMANN 2004).

Od roku 1985 se pracovalo na obnovení reprezentativního vzhledu zahrady Oranžerie, s cílem tuto oblast používat k různým událostem. V říjnu roku 1992 bylo zrušeno Zámecké velitelství fungující od roku 1700 a správa budov byla převzata Kulturní a správní společností Schönbrunn, která má za úkol zámek restaurovat a udržovat a hospodařit s financemi (HAJÓS 1995).

Obrázek č.45: Schönbrunn s Velkým parterem laděným do rakouských národních barev

4.9.8. Současnost a budoucnost

Schönbrunnský zámecký park, jako nejvýznamnější a nejlépe dochovaná barokní zahrada Rakouska, je zahradní památkou nedocenitelné hodnoty. Ještě k tomu je od konce 18. století pro Vídeň důležitou veřejnou zelení s odpočinkovou funkcí a spolu se zámek cílem turistů. V hustě zastavěné oblasti města představuje park ekologicky velmi cenou zelenou plochu. Dějiny Schönbrunnského zámeckého parku jsou zároveň také dějiny jeho stálých změn, které jsou podmiňovány aktuálním majitelem, jeho zájmy a vkusem. Dále aktuálními zahradními řediteli a duchem doby stejně tak, jako historie jeho stále se měnícím rozsahem, přístupností a vztahy navenek. Typické pro něj je, že od doby kolem let 1770 až 80 veškeré vývojové fáze probíhaly vždy každých šedesát až sedmdesát let. Schönbrunnský zámecký objekt se svým parkem má dohromady rozlohu kolem 1,9 kilometrů čtverečních. Park se rozprostírá od zámku a jeho vedlejších budov na severu až daleko za Gloriettu na jihu a spojuje ve východo-západním směru vídeňské okresy Meidling a Hietzing. Celá instalace se skládá ze dvou velmi rozdílných

parkových částí- intenzivně vytvarovanou zahradou v rovině mezi zámkem a Schönbrunnským kopcem a podstatně větší, lesnatou částí nacházející se na kopci. Přes polovinu celkové plochy je k dispozici veřejnému využívání. Podstatná oblast jižní poloviny parku již dnes není součástí objektu, ale jsou přenechány různým vládním institucím. Severní, zámku nejbližší zahrada je, s výjimkou části patřící Správě krajských zahrad, veřejně přístupná. V její dnešní podobě ukazuje části již v roce 1700 existujícího systému alejí, diagonální aleje a rozmanitě utvářenými bosketovými prostory, Komorními zahradami, zahradami Oranžerie, Menagerie a krajinné přeměny 19. století v Hietzingské parkové části, zahradě Palmového domu z doby 1880, stejně tak, jako zařízení zahrady z poloviny 20. století. Příznačné pro tuto část zahrady je, že aleje tvoří vlastní základní kostru objektu, do které jsou vloženy různé zahradní prostory. Systém alejí a jednotlivých zahrad 18. a 19. století je s několika výjimkami (bludištěm) v jejich struktuře a utváření zachován a vykazuje jen malé změny. V alejích existují místy ještě jednotlivé stromy z doby kolem roku 1750 a v bosketách částečně dokonce ještě starší (až 300 let staré exempláře). Velký počet vodních nádrží s jejich vodními hrami je podstatným znakem zahrady, který ale během staletí trpěl pod nedostatkem vody v parku. Pro Schönbrunnské aleje je typická jejich trojitost (střední alej a dvě postranní aleje), jejich zastřižení (obloukově zastřižené, nahoře otevřené popřípadě jako zdi u středních alejí a uzavřené sudy u postranních alejí), jejich „point-de-vues“ uvnitř zahrady jako sochy, budovy, stejně tak pohledové osy, které vedou mřížemi ve zdích až do městské skladby. Pro Komorní zahrady východně a západně u zámku, bývalé soukromé zahrady císařského domu, je typický velmi malý prostor. Výraznými prvky těchto zahrad jsou měnící se úrovně, špalíry a pavilony, kašnami a živými ploty tvořené geometrické zahradní místnosti a travnaté plochy s ornamenty z květinových záhonů. Velký parter s jeho sochami a stěnami z živého plotu, s kašnou Neptuna a kopcem Glorietty odpovídá v jeho základní struktuře době kolem 1770 až 1780, v detailu ovšem vykazuje podstatné změny. V průběhu posledních dvou set let obrostly stěny z živého plotu sochy Velkého parteru tak, že dnes stojí ve výklenku místo, aby byly prezentovány ve volném prostoru, jak bylo původně myšleno. Stromová kulisa kolem kašny Neptuna v posledních desetiletích narostla do výšky a zhoustla. Květinová výzdoba parteru odpovídá chuti pozdního 19. a raného 20. století. Meidlinské a Hietzingské boskety

jsou charakteristické zahradními místnostmi různých tvarů a velikostí, které jsou z části vybaveny zahradními architekturami nebo sochami. Místnosti jsou tvořeny přísně střiženými živými ploty, v některých případech doplněny stromořadími. Výška živého plotu a výplň bosket byla v průběhu století měněna dle dobového rozměru a zahradnickým možnostem.

Obrázek č.46: Schönbrunnské aleje

Centrální místa jsou významné průsečíky alejí a pohledových os, prostorově uspořádané vodními bazénky a stromořadími. Jižní část parku skládající se ze svahu Schönbrunnského kopce, s lesnatými částmi, travnatými plochami a cestami, vyplňuje prostor mezi kašnou Neptuna a Gloriettou. Dnes se park návštěvníkům ukazuje, přes

všechnu snahu zahradníků o zachování tradice, jen částečně v uspokojivém dobovém stavu. Ten záleží především na malých dotacích rakouských městských zahrad, na jeho intenzivním využívání a skutečnosti, že za posledních sedmdesát let nebyly provedeny rozsáhlejší zahradnické obnovy. Hlavním problémem je přestárlý stav rostlin, mnoho nových dosázení v alejových úsecích, malá výška živých plotů tvořících boskety, botanicky příliš pestré, popřípadě husté vyplnění bosket a špatný stavební stav zahradní architektury, soch, náměstíček a cest a také nefungující vodní hry. Další zátěží pro zachování a péči o tuto historickou zahradu představuje vídeňský zákon o ochraně stromů a jeho požadavek o dosázení pokácených stromů. Pro budoucí zacházení s Schönbrunnským zámeckým parkem z pohledu Ochrany zahradních památek platí, zachovávat jednotlivé vývojové vrstvy zahrady a některé části zahrady jako Velký parter a Komorní zahrady vést k jejich původnímu historickému stavu a zlepšovat význam bosketových prostorů. Hlavními body budoucích zahradnických opatření budou zajištění a udržení cenných starých rostlinných stavů, starostlivé obnovení jednotlivých úseků alejí a živých plotů a osázení vnitřků některých bosket. Ze stavebního hlediska je potřebná restaurace zahradní architektury a soch, obnovení funkčnosti všech vodních bazének a vodních her stejně tak jako sanace cest a náměstíček (MANG 1993).

Obrázek č.47: Půdorys Komplexu Schönbrunn

4.10. Schloss Hof

Na neobyčejné kráse zámku Hof má nemalý podíl i jeho zahrada, která v působivé rozlehlosti klesá přes sedm teras až k řece Moravě. Jen málo barokních zahrad Evropy se mohlo svou krásou a přepychem rovnat zahradám, které byly založeny kolem zámku Hof pro prince Eugena. Tvůrčí síla přírody a virtuózní lidská tvořivá vůle se v ní spojily k dílu ucelené krásy a harmonie (online 4).

Obrázek č.48: Schloss Hof

Zámek Hof je největším zámekem na Moravském poli. Leží východně od Vídně na řece Moravě. Pevnost Hof, jak se dříve zámek nazýval, byla ve 12. a 13. století majetkem Eckartsauerů, kteří až do roku 1507 měli výhradní právo na ochranu brodu přes řeku Moravu. Po vystřídání několika majitelů a kvůli častým záplavám byl hrad nakonec přemístěn na kopec Hof a stal se z něho zámek.

Nejznámější rakouský vojevůdce všech dob princ Eugen von Savoyen, získal v roce 1725 celé vlastnictví. Nechal hrad podstatně rozšířit na barokní zámek, aby ho mohl používat jako své letní sídlo. V roce 1755 zámek získala Marie Terezie a její choť Josef

II. ho v roce 1772 rozšířil o další patro. Od roku 1780, kdy Marie Terezie zemřela, byl zámek císařskou rodinou používán již jen zřídka.

Za Franze Josefa I. byl zámek v roce 1898 předán armádě jako výcvikové středisko. Vybavení bylo přestěhováno do Vídně do různých císařských úschoven. Zámek Hof dnes zrcadlí přepych dřívější doby originálními předměty v jeho vybavení. I předměty z úschoven se na zámek opět vrátily (LAMMERHUBER 2010).

S pomocí historických plánů, starých obrazů a na základě expertýz krajinných archeologů mohla být v průběhu let skoro zmizelá krása mezitím rozsáhle obnovena. Umělecké záhony broderie se opět prezentovaly v jejich původních barvách a tvarech, mocné kašny a působivé sochy znovu zazářily ve starém barokním lesku, živé ploty a stromky opět tvoří stejně jako před staletími kouzelné klikaté zákoutí a podloubí. Revitalizace barokní zahrady byla velká výzva, která byla výborně zvládnuta archeology, rostlinnými odborníky a nadanými zahradníky.

Obrázek č.49: Barokní zahrada Schlossu Hof

Barokní zahrady

Čím blíže jsou plochy záhonů k zámku, tím více jsou umělecky propracovanější. Elegantní pletení, které inspirovalo barokní zahradní mistry k jejich uměleckým ornamentům, dalo broderiovým záhonům jejich jméno. S časem se vyvinul nevyčerpatelný repertoár od jednotlivých tvarů po vysoce složité obrazce.

Po staletí se ornamente navrhovaly nejdříve na papír a poté se přenášely na broderiové záhony. Přes všechnu moderní techniku je osazování ještě dodnes zahradnická ruční práce. I dnes může návštěvník odpočívat na lavičkách pod lípami a kaštany.

Umělecký smysl a potřeba reprezentovat mocného barokního knížete se odrážely i v utváření studní grotě. Dvě klenutá schodiště vedou návštěvníka k nádherné kované mřížové bráně s křížem Savoyů pod knížecí korunou (online 4).

Na 50 hektarů rozlehlém areálu se nacházejí velké barokní zahrady s mnoha schody, kašnami a sochami. Jsou členěny do sedmi teras. Zahrada je jedna z mála v Evropě, která nebyla od svého počátku změněna. Park sice v průběhu doby zdivočel, ale v posledních letech byl podle starých plánů a historických nákresů opět obnoven. I záhony byly, co nejvíce to bylo jen možné, osázeny původními rostlinnými druhy a byly zachovány i barevné struktury záhonů.

Obrázek č.50: Brána do zámecké zahrady

Barokní zahrada se skládá ze sedmi teras, které se jemně svažují na východ k řece Moravě.

První terasa

K hlavnímu vchodu a přednímu dvoru vede alej. Most, který se klene přes opevněný příkop a brána zcela zmizely. Po stranách stojí dvě paralelní stájové budovy. V terénním schodu k druhé terase se nachází kašna Neptuna. Ta byla v 19. století zasypaná a zbyly jen dvě postranní rampy.

Druhá terasa

Přístavbou postranních křídel k původní budově vznikl Ehrenhof. Postranní broderiové partery vlevo a vpravo od zámku jsou nahrazené loukami.

Třetí terasa

Tři schody vedou na třetí terasu, kterou v jejím prostředku zdobí kašna Najád.

Čtvrtá terasa

Na hlavní ose vedou dvě polokruhová ramena schodišť na další terasu, do které se vstupuje kovanou bránou. Schodiště obklopují grotu z kašen se sochami říčních bohů Dunaje a Moravy. U šest metrů vysoké zdi třetí terasy, která ústí do dvou postranních hradebních věží, byly vysázeny špalíry ovocných stromů.

Pátá terasa

Tři schody vedou na pátou terasu. Na prostředním širokém schodu jsou po stranách dvě sfingy. Na zakončení schodů tvarovaných do šneka stály vázy, které byly později přemístěny do Komorových zahrad zámku Schönbrunn. Místo postranních schodů vznikly jen rampy a na jejich začátku sochy čtyř ročních období. Období jsou symbolizována postavami Flora, která symbolizuje jaro, Apollo léto, Bacchus podzim a Vesta zimu. Terasa byla tvořena vycházejíce od středové osy tenkým osázeným pruhem trávníku, travnatým parterem ohraničeného buxusem lemující záhony a zastřiženou alejí. Nacházela se zde i zarostlá podloubí s pavilony a portály.

Šestá terasa

Na středové ose se nacházela velká kaskáda. Voda se řinula přes pět nádrží do spodního bazénku zapuštěným v trávníku. Terasa byla osázena symetricky travnatým

parterem s květinovým zasazením, otevřenou, zastřiženou alejí a zastřiženým živým plotem.

Sedmá terasa

Malou kaskádou překonala voda terénní schod k sedmé terase. Terasa je dělená podélnou a příčnou osou do čtyř polí. V křížení se nacházela fontána, která se dodnes nezachovala. Na spodním konci terasy se ze zahrady vycházelo Moravskou bránou. Pro zajištění vody celé zahrady byly zbudovány zásobníky vody.

Poplužní dvůr (Meierhof)

Barokní statek patří k největším poplužním dvorům v Evropě. Nachází se zde i Oranžerie, která je jedna z největších a nejstarších staveb svého druhu v Evropě. K tomu ještě vlastní jediné dochovalé a funkční podzemní horkovzdušné topení. Ve stájích a na pastvinách se proháněla tehdejší domácí zvířata (LAMMERHUBER 2010).

Oranžerii získal zámek Hof zvláštní technický a kulturně- historický význam, neboť skleník postavený pro prince Eugena je jedna z největších a nejpůsobivější barokních staveb svého druhu. Vášnivý zájem prince Eugena o svět rostlin cizích zemí měl velký přínos pro zahrady zámku Hof. Většinou své poklady přivážel od střeozemního moře nebo východní Indie.

Ale i přes nádhernou vybavenost s potenciálem do budoucna po smrti prince Eugena lesk rychle vyhasl. Vojevůdcova dědička zmenšila výdaje na péči a údržbu na tak málo, že přežily jen odolné rostliny. S převzetím objektu císařskou rodinou v roce 1775 byl život exotických rostlin na zámku Hof u konce. Císař Franz Stefan nechal zbylé rostliny převést do svého nového botanického centra na zámku Schönbrunn a skleníky nechal přestavět na obytné domy pro služebnictvo (online 4).

Obrázek č.51: Letecký pohled na barokní Schloss Hof

5. Závěr

Zpracovaná literatura ukazuje, že již od 16. století byly zelené plochy důležitými prvky města. Prvním předchůdcem parků byl vídeňský Glacis, nezastavitelná oblast před hradbami, kterou mimo válečná období využívali obyvatelé na volnočasové aktivity a odpočinek. Císař a šlechta nevědomky podporovali vývoj zeleně svými loveckými revíry a zahradami kolem vznikajících venkovských sídel a zámků. Uvnitř hradeb města nebylo na zeleň místo, měla prostor jen na předměstích. Parky a zahrady počaly ovlivňovat strukturu města až po jeho rozšiřování mimo hradby a po připojení předměstí k vnitřnímu městu. Nejvyužívanějším místem pro zakládání parků a zahrad zůstával bývalý Glacis nebo pozemky uvolněné stržením hradeb. V prvních fázích rozšiřování města byly zachovány především zelené plochy soukromých zahrad a loveckých území. Vývoj města se značil především výstavbou budov. Po prvotním stavebním nadšení začala městská správa myslet i na okolí budov a ulic. O volné zelené plochy se začalo pečovat a začaly být udržovány pro odpočinek obyvatel. Rozšiřováním města se do té doby zelený Glacis bezmála celý zastavěl a hranice města, kde končila zástavba a začínala volná krajina, se obyvatelům uvnitř města vzdálily. Díky výstavbě obytných budov do bloků s volnými vnitrobloky vznikala další místa pro zelené plochy. S postupujícím zvětšováním města a jeho industrializací hrozilo, že lesy a okolní krajina budou pohlceny novými stavbami. Lesy bývaly za předměstími, která se spojila s centrem do velké metropole. V druhé polovině 19. století se obyvatelé Vídně začali stavět proti dalším prodejmům lesa developerským firmám a žádali, aby příměstská krajina byla vyhlášena chráněným územím. Ukázalo se, že to byl důležitý krok k zachování zelených ploch a vzniku chráněného území Wald und Wiesengürtlu. Tento Grüngürtel neohraničoval jen město, ale byl propojován i s městskou zelení. Obliba parků, zahrad a příměstské krajiny se v posledních letech stále zvyšuje. Aktivní odpočinek vede obyvatele do zeleně a město musí jejich požadavkům vyhovět. Dalším aspektem pro udržování městské zeleně je její atraktivita pro turisty. Problémem může být, že financování parků je úkolem městských okresů, kde se nachází. Jenže okresy potřebují finance na jiné věci. Proto by měl být park dotovaný městem nebo

privatizován. Okolní státy Švýcarsko nebo Německo uvolňují výrazně vyšší výdaje na veřejné plochy, které zvyšují kvalitu životního prostředí. Vídeň, vzorové město životního prostředí, nemá v rámci Městského úřadu pro zahrady žádný vlastní fond na projektování a zřizování parků.

Před 100 lety měly zahrady a parky ve Vídni důležitou úlohu v kulturních dějinách města a rozhodně přispěly k jejímu dnešnímu obrazu. Vídeň bývala nejznámějším městem zahrad na světě. I dnes vlastní cenné pozůstatky dávného zahradního umění a kulturní krajiny.

V současné době vývoj města dále pokračuje. Nová předměstí vznikají za zeleným pásem Grüngürtlu. Vyhlášená chráněná území zajistí, že Vídeň o Wald und Wiesengürtel nepřijde. Naopak si myslím, že s postupující zástavbou bude snaha chránit další území. Tím bude zachována kvalita krajiny a životní úroveň obyvatel města a předměstí.

Na parcích uvedených v této práci je patrné, že si prožily jak období rozkvětu, tak i úpadku. Po vrcholném období baroka, kdy parky a zahrady vzkvétaly a byly prioritou šlechty, následovaly časy s nedostatkem peněz pro zeleň města, zapříčiněné především nákladným vývojem města, válkami a poválečnou dobou. V posledním století se situace zlepšuje. V roce 1982 začali krajinní architekti zpracovávat problémové postavení historických zahrad v Rakousku, důkazem toho jsou práce například o zámeckém parku Schönbrunn. V roce 1986 vzniká na Správě památek Referát pro historické zahrady. V roce 1995 následovala přeměna tohoto referátu na Oddělení pro zahradní architekturu. V roce 1998 pozvedlo UNESCO zámecký objekt Schönbrunn a jeho park na světové umělecké dědictví. Tím byl stanoven důležitý pokrok pro barokní zahradu Schönbrunnu i pro mnoho dalších historických zahrad Rakouska potřebujících ochranu. Celá řada starých zahrad je tím zahrnuta do ochrany památek a je zabezpečeno jejich zachování.

Terénními průzkumy byl zjišťován současný stav vybraných parků. Z doložených snímků je patrné, že reprezentativní parky Vídne jsou dnes v dobrém stavu a hojně navštěvovány po celý rok. Jsou dochované barokní zahradní struktury i prvky zahradního umění. Často se při jejich zkoumání setkáváme se střetem historie a současnosti. Uvnitř parků a zahrad to bývá jen v detailech. Novou dobu zde představují nové lavičky a cesty, pítka, odpadkové koše nebo doprovodné informační tabule. V

okolí barokních zahrad narážíme na naprosto jiný život. Moderní stavby za zdí zahrady, jeřáby stavějící nové budovy, ruch silnice a hluk dopravních prostředků. Z pohledu zpovzdálí je jasně vidět rozporuplné soužití staré a nové doby. I přesto barokní zahrady a parky stále zůstávají stěžejními body města. Neodmyslitelně patří do historie a vývoje metropole. V dnešní uspěchané době jsou pro obyvatelé oázou klidu a jejich funkčnost zůstane zachována pro budoucí generace.

Mapové podklady jsou ukázkou různých fází vývoje města. Je na nich patrný původní půdorys města v dobách osídlování území Římany. Na plánu z 16. století je vidět utvořené vnitřní město a opevnění města. Až do 19. století nacházíme na všech podkladech Glacis a rozšiřující se předměstí Vídně. Důležitým prvkem na mapách je znázornění Dunaje, který nebyl ještě usměrněn a tvořil nivy na sever od vnitřního města. Na počátku století vznikl projekt i plán Wald a Wiesengürtlu okolo Vídně. Mapuje Grüngürtel i městskou zeleň s ním spojenou. Mapové podklady z konce 20. století a počátku 21. století zachycují již současný stav příměstské a městské zeleně (viz příloha č.18,19,21,23,24,25). Město Vídeň pracuje na studii vývoje města do roku 2025. Mapové podklady k této studii nejsou bohužel zatím dostupné.

Z výše zmíněných plánů je patrné, že rozšiřováním města vzniklo mnoho významných zelených ploch, přestože některé byly pohlceny novou zástavbou. Na příkladu Schönbrunnu vidíme, že rozšiřování města postupovalo tak daleko, že pohltilo i vzdálené parkové areály. Co dříve bývalo na venkově, volně v krajině, je dnes součástí metropole.

Závěrem lze říci, že Vídeň je pozoruhodným městem plným kultury a historie. Navzdory moderním částem si udržuje vzhled barokního města. I přes další vývoj a rozšiřování si zachová ve svém centru nádech starých časů.

K tomuto tématu mám osobní vztah a jsem ráda, že jsem ho mohla zpracovat. Častými návštěvami Vídně jsme se utvrdila v tom, že se jedná o jedno z nejlepších hlavních měst pro život. Při každé mé další cestě do města na Dunaji si vzpomenu na jeho pozoruhodný vývoj a budu vděčná, že se nám dochovalo tak významné kulturní dědictví.

6. Zdroje

6.1. Literární zdroje

AUTENGRUBER, P. 2008. Parks und Gärten in Wien. Promedia Druck und Verlagsgesellschaft m.b.H.. Wien. 240s.

DMYTRASZ, B. 2008. Die Ringstrasse. Eine europäische Bauidee. Amalthea Signum Verlag. Wien. 176s.

FROHMANN, E. 2004. Schönbrunn. Eine vertiefende Begegnung mit dem Schlossgarten. Ennsthaler Gessellschaft. Steyr. 80s.

HAJÓS, B. 1995. Die Schönbrunner Schlossgärten. Eine topografische Kulturgeschichte. Böhlau Verlag. Wien. 228s.

HAJÓS, B. 1993. Historische Gärten in Österreich. Vergessene Gesamtkunstwerke. Böhlau Verlag. Wien. 257-275s.

HAJÓS, G. 1993. Historische Gärten in Österreich. Vergessene Gesamtkunstwerke. Böhlau Verlag. Wien. 320s.

HAJÓS, G. 1976. Schönbrunn. Zsolnay Verlag. Wien. 124s.

KALMÁR, J. 1999. Die Wiener Ringstrasse. Pichler Verlag GmbH. Wien. 111s.

KOTYZA, G. 1985. Stadtentwicklungsplan Wien. Magistrat der Stadt Wien. Wien. 254s.

KRATOCHWILL, S. 1999. Wiener Stadtlandschaften. Österreichischer Kunst und Kulturverlag. Wien. 144s.

KURDIOVSKY, R. 2005. Die Gärten von Schönbrunn. Ein Spaziergang durch einen der bedeutendsten Barockgärten Europas. Rezidenz Verlag. Salzburg. 140s.

LAMMERHUBER, L. 2010. Das kaiserliche Festschloss Hof. Österreichs grösste Schlossanlage auf dem Lande. Brandstätter Verlag. Wien. 256s.

LOIDL-REISCH, C. 1993. Historische Gärten in Österreich. Böhlau Verlag. Wien. 220-241s.

MANG, B. 1993. Historische Gärten in Österreich. Böhlau Verlag. Wien. 257-275s.

MANG, B. 2002. Wiener Gärten einst und jetzt. Bohmann. Wien. 96s.

MEIER-SCHOMBURG, T. 2006. In Wien schmeckts rundumadum. Eigenverlag Meier-Schomburg. Wien. 165s.

MEISSNER, A. 2009. Wien, Früher und jetzt. Komet Verlag GmbH. Köln. 160s.

MÜLLER, P. 1984. Die Ringstrassengesellschaft. Österreichischer Bundesverlag Gesellschaft m.b.H.. Wien, 142s.

SARNITZ, A. kol. autorů. 1995. Architektur Wien, 500 Bauten. Springer Verlag. Wien. 389s.

SEHNAL, P. 2008. Wiens grüne Arena, der Prater. Folio Verlag. Wien. 144s.

WEHDORN, M. 2011. Baualtersplan Wien-Innere Stadt. Freytag&Berndt. Wien. 88s.

6.2. Internetové zdroje

online 1: www.wien.gv.at/umwelt/parks/anlagen/prater.html , citováno dne: 18.2.2014

online 2: www.wien-konkret.at/reisen/ausflugsziele/prater, citováno dne:20.2.2014

online 3: www.stadt-wien.at/wien/ausflugszielewien/wiener-prater.html, citováno dne: 25.2.2014

online 4: http://www.schlosshof.at/cms_neu/index.php, citováno dne: 10.3.2014

6.3. Obrázky

Obrázek č.1-47: archiv VINOPALOVÁ, D. 2013. Wien

Obrázek č.48-51: online: http://www.schlosshof.at/cms_neu/index.php?page=barocke-gartenkunst, citováno dne: 11.3.2014

6.4. Přílohy

Příloha č.1-17: Historischer Städteatlas Wien. 1981-2002. Wiener Stadt- und Landesarchiv. Wien

Příloha č.18-19: KRATOCHWILL, S. 1999. Wiener Stadtlandschaften. Österreichischer Kunst und Kulturverlag. Wien. 144s.

Příloha č.20-25: online: www.wien.gv.at/stadterweiterung, citováno dne: 30.3.2014